

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ**

ТАЛАС МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ

МАГИСТРАТУРА БӨЛҮМҮ

ТалМУнун Окумуштуулар
Кеңешинде бекитилди
Протокол № 8
“22” март 2022-ж.

**МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫ ЖАЗУУ БОЮНЧА МЕТОДИКАЛЫК
СУНУШТАР**

Талас - 2022

Бүтүрүүчү квалификациялык ишти жазуу боюнча методикалык сунуштар Кыргыз Республикасынын магистрдик программанын жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик стандарттынын негизинде иштелип чыкты.

Методикалык сунуштар магистрдик диссертациянын максатын жана милдеттерин, анын негизги билим берүү программадагы структурасындагы ордун, диссертациянын көлөмүнө, структурасына, мазмунуна жана негизги этаптарына коюлган талаптарын, аны коргоо тартибин камтыйт.

Методикалык сунуштар магистратура бөлүмүнүн отурумунда талкууланган жана бекитилген, протоколдун № ____ « _____ » _____ 2022- жылы

Түзүүчүлөр:

Стамалиева К.А. – педагогика илимдеринин кандидаты, аспирантура бөлүмүнүн адиси;

Ажибаева А.Ж. – педагогика илимдеринин доктору, ТалМУнун профессору;

Боруева С.Ш. – МФИ кафедранын окутуучусу.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ _____	4
1 МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫН МАКСАТЫ ЖАНА МИЛДЕТТЕРИ _____	5
2.МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫН МАЗМУНУНА КОЮЛГАН ЖАЛПЫ ТАЛАПТАР _____	6
3. ДИССЕРТАЦИЯЛЫК ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗДЕРИ	
3.1. Диссертациялык изилдөөнүн жалпы схемасы _____	8
3.2. Илимий изилдөөнүн методдору _____	12
4. МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫ ЖАЗУУГА МАТЕРИАЛДАРДЫ ДАЯРДОО	
4.1. Теманы тандоо _____	16
4.2. Магистрдик диссертациянын планын түзүү _____	17
4.3. Адабиятты изилдөө жана материалдарды тандоо _____	18
5. МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫ ЖАЗУУ	
5.1 Магистрдик диссертациянын болжолдуу кол жазмасын даярдоо жана илимий изилдөө материалдарынын апробациялоо _____	21
5.2 Магистрдик диссертацияны структурлоо _____	22
5.3 Магистрдик диссертациянын жазуунун жалпы эрежелери, структурасы, көлөмү _____	25
6. МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫ КОРГОО ТАРТИБИ	
6.1 Магистрдик диссертациянын алдын-ала корголушу _____	27
6.2. Мамлекеттик аттестациялык комиссияга даярдалуучу негизги документтер _____	28
6.3 Магистрдик диссертациянын ачык коргоо процедурасы _____	29
6.4. Магистрдик диссертацияны баалоо критерийлери _____	31
ТИРКЕМЕЛЕР _____	33

КИРИШҮҮ

Магистр даражасы - бул жогорку окуу жайдын бүтүрүүчүсүнүн билим деңгээлин чагылдырган академиялык даража жана жогорку квалификацияны, кесипкөйлүктү талап кылган илимий - изилдөө же илимий-педагогикалык ишке багытталган тиешелүү билим берүү жана кесиптик программа боюнча окууну аяктаганда берилет.

Бүтүрүүчү квалификациялык ишти жазуу боюнча методикалык сунуштар Кыргыз Республикасынын магистрдик программанын жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик стандарттынын негизинде иштелип чыкты.

Магистрдик диссертация - тиешелүү магистрдик программаларынын тармактарындагы актуалдуу проблемаларды өз алдынча толук изилденген жана логикалык жактан толук бүткөн илимий-изилдөө мүнөздөгү иш болуп саналат. Магистрдик диссертация төмөнкүлөрдү камтыйт: илимий адабияттарды, практикалык мааниге ээ болгон жана эксперимент учурунда алынган статистикалык маалыматтарды изилдөө, талдоо, иштеп чыгуу жана тиешелүү жыйынтыктарды, сунуштарды.

Магистрдик диссертация актуалдуу темада болгон, илимий жетекчинин жалпы жетекчилиги астында өз алдынча жүзөгө ашырылган жана өнүгүүнүн заманбап деңгээлине ылайык келген толук бүткөн илимий изилдөө иш.

Магистрдик диссертацияны аткарууда билим алуучулар окуу процесс учурунда калыптанган жалпы маданияттык, кесиптик компетенцияларга таянып өздөрүнүн жөндөмдөрүн, билимдерин, билгичтиктери көрсөтүп жана азыркы деңгээлде өзүнүн кесиптик ишмердүүлүгүнүн милдеттерин өз алдынча чече билүүсү зарыл, атайын маалыматты кесиптик жактан баяндоого, илимий талашып - тартышып, өз көз карашын коргоп турушу зарыл.

Магистрдик диссертация магистрдик программанын окуу процессин аяктоо менен жыйынтыктоочу мамлекеттик аттестациянын элементи болуп эсептелинет. Методикалык жактан ал билимге, билгичтикке жана теориялык окутуу процессинде калыптанган компетенцияларга, илимий – изилдөө иштерине, ошону менен бирге практиканын бардык түрлөрүнө: педагогикалык, илимий – педагогикалык, илимий – изилдөө практикаларына таянат.

Методикалык сунуштардын максаты - тиешелүү багыттагы магистрдик диссертацияны жазуу жана аны коргоо эреже процесстерин толук баяндоо.

Магистрдик диссертацияны коргоо бүтүрүүчүлөрдү Мамлекеттик жыйынтыктоочу аттестациялоонун негизги милдеттүү түрү болуп саналат.

Магистрдик диссертацияны жазган магистрдин негизги милдети: өзүнүн илимий квалификациясынын деңгээлин, өз алдынча илимий изилдөө жүргүзүү билгичтигин көрсөтүү жана конкреттүү илимий маселелерди чыгара билүү.

1 МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫН МАКСАТЫ ЖАНА МИЛДЕТТЕРИ

Магистрдик диссертация - бул кол жазма түрүндөгү илимий мазмундагы бүтүрүүчү квалификациялык жана тандалган тема боюнча жыйынтыктары алынган жана натыйжалары чагылдырылган илимий эмгек.

Магистрдик диссертацияны жазуунун максаты – төмөнкүлөр аркылуу ишке ашкан жана студенттердин жалпы, кесиптик маданиятынын негизи катары каралган студенттердин педагогикалык ой жүгүртүүсүн жана педагогикалык позициянын өнүктүрүү:

- жогорку кесиптик билим берүү тармактарында теориялык жана практикалык билимдерди системалаштыруу, бекемдөө жана кеңейтүү, ошондой эле аларды илимий жана практикалык маселелерди чыгарууда колдонуу;
- өз алдынча көндүмдөрдү калыптандыруу;
- өз алдынча илимий иштин көндүмдөрүн өнүктүрүү жана жогорку кесиптик билим берүү тармактарындагы проблемаларды чечүү үчүн жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн методикасына ээ болуу;
- жазуу жүзүндө жана оозеки чыгып сүйлөөдө жөндөмдөрүн калыптандыруу;
- педагогикалык ишмердүүлүктө окутуу мезгилинде калыптанган жалпы маданияттык жана кесиптик компетенциялардын практикалык колдонулушу.

Милдеттер - бул коюлган максатка жетүүнү камсыз кылган жана аны конкреттештирген ырааттуу кадамдар. Милдеттер өз ара байланышта болуп, максатка жетүү жана көйгөйдү чечүүнүн жалпы жолун чагылдырышы керек. Изилдөө маселелерин иштеп чыгуу үчүн бирдиктүү талаптар жана алгоритмдер жок.

Аларды аныктоо үчүн жалпы ориентирлерди гана белгилөөгө болот:

- биринчи милдет көйгөйдүн маңызын аныктоо, аны чечүү жолдорун теориялык жактан негиздөө менен изилдөөнүн мүнөздөмөсүнө байланыштыруу;
- экинчиси – теориялык-кайра түзүү мүнөзүнө ээ жана көйгөйдү чечүүнүн жалпы ыкмаларын ачууга, аны чечүү шарттарын талдоого багытталган;
- үчүнчүсү – сунуштама, колдонмо мүнөзгө ээ, изилдөөнүн теориялык моделин ишке ашыруунун конкреттүү жолдорун көрсөтөт, конкреттүү методиканын сыпаттамасын болжолдойт.

Бул маселелердин формулировкалары тактыгы менен айырмаланат, анткени алардын чечилиши диссертациялык иштин мазмунун бөлүктөрүн түзөт, себеби бөлүмдөрдүн аталыштары магистрдик диссертациянын милдеттерин так чагылдырат. Илимий-изилдөөнүн негизги этабы болуп зарыл маалыматтарды алуу үчүн изилдөөнүн милдеттерин чечүү жана кубулуштарды изилдөө катары мусулдарды тандоо болуп саналат.

Магистрдик диссертациянын негизги милдети - изилденген материалды терең түшүнүүнү гана эмес, студенттин өз алдынча илимий иштерди жүргүзүү жөндөмүн, чогултулган маалыматтын илимий анализин жүргүзүүгө мүмкүндүк берген ар кандай методикаларды билүүсүн көрсөтүү.

Магистрдик диссертацияны жазуудагы милдеттер:

- жогорку кесиптик билим берүү тармактарында каралган проблема боюнча илимий, окуу, адабияттарды жана Интернет – ресурстагы жана башка маалымат булактагы материалдарды изилдөө;
- уюштуруу-экономикалык, кадрдык, материалдык-техникалык, педагогикалык жана башка базалык билим берүү мекемелеринин башка шарттары, студенттерди даярдоонун сапатына таасир эткен мүнөздөрү жөнүндө маалымат чогултуу, ошону менен бирге бардык багыттар боюнча билим берүү мекеменин иши жөнүндө, алардын учурдагы жана стратегиялык ишмердүүлүгүн ишке ашыруу проблемаларын аныктоо жана формулировкалоо;
- тандалган теманын негизинде билим берүү мекемелеринин ишмердүүлүгүн жогорулатууга багытталган багыттырдын, сунуштардын шарттарын иштеп чыгуу.

Магистрдик диссертацияны аткарууда билим алуучулар окуу процесс учурунда калыптанган жалпы маданияттык, кесиптик компетенцияларга таянып өздөрүнүн жөндөмдөрүн, билимдерин, билгичтиктери көрсөтүп жана азыркы деңгээлде өзүнүн кесиптик ишмердүүлүгүнүн милдеттерин өз алдынча чече билүүсү зарыл, атайын маалыматты кесиптик жактан баяндоого, илимий талашып - тартышып, өз көз карашын коргоп турушу зарыл.

Магистрдик диссертацияны жазган магистрдин негизги милдети: өзүнүн илимий квалификациясынын деңгээлин, өз алдынча илимий изилдөө жүргүзүү билгичтигин көрсөтүү жана конкреттүү илимий маселелерди чыгара билүү.

Диссертациянын мазмуну келтирилген маалыматтардын оригиналдуулугун, уникалдуулугун жана кайталанбастыгын мүнөздөйт.

Диссертация квалификациялык функцияны аткарат, б. а. ачык коргоого жана магистр даражасын алуу максатында студенттерди даярдайт.

2 МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫН МАЗМУНУНА КОЮЛГАН ЖАЛПЫ ТАЛАПТАР

Квалификациялык академиялык магистр даражасын изденип алуу үчүн жазылган магистрдик диссертация магистранттын жыйынтыктоочу иши болуп саналат жана анын коргоолушу менен магистрдик программа боюнча окуу процесси аяктайт.

Магистрдик диссертация - бул кол жазма түрүндөгү илимий мазмундагы бүтүрүүчү квалификациялык жана тандалган тема боюнча жыйынтыктары алынган жана натыйжалары чагылдырылган илимий эмгек.

Магистрдик диссертация актуалдуу темада болгон, илимий жетекчинин жалпы жетекчилиги астында өз алдынча жүзөгө ашырылган жана өнүгүүнүн заманбап деңгээлине ылайык келген толук бүткөн илимий изилдөө иш.

Магистрдик диссертация андагы жоболордун, тыянактардын жана сунуштардын мазмуну, алардын жаңылыгы жана актуалдуулугу канчалык толук чагылдырылганын жана практикалык маанилүүлүгү негизделгендигин көрсөтө алат. Илимий изилдөө ишинде алынган жыйынтыктардын жыйындысы анын авторунда тандап алган кесиптик ишмердүүлүгүнүн тармактарындагы илимий ишинин алгачкы жөндөмдөрү бар экендигин тастыктайт.

Диссертация тексттик жана иллюстрациялык материал түрүндө алынган маалыматты бекемдейт, анда диссертант топтолгон илимий фактыларды өз каалоосу боюнча ыраттайт жана алынган тыянактардын, жоболордун илимий баалуулугун, практикалык маанисин далилдейт.

Диссертация жалпы илимий билимдер сыяктуу эле илимий таанып билүүдөгү атайын методдорду адекваттуу чагылдырат жана ар бир конкреттүү учурда алардын ар тараптан туура колдонуусун негиздейт.

Диссертациянын мазмуну келтирилген маалыматтардын оригиналдуулугун, уникалдуулугун жана кайталанбастыгын мүнөздөлөт.

Мазмунунун негизи - бул жаңы фактыларды, кубулуштарды жана закон ченемдүүлүктөрдү же башка илимий көз карашта мурда белгилүү болгон жоболорду өзүнө камтыган принципалдуу жаңы материал болуп саналат.

Диссертациянын мазмуну илимий изилдөөнүн баштапкы өбөлгөлөрү сыяктуу эле алынган жыйынтыктарды да системалаштырат. Бул жерде илимий фактылар жөн гана чагылдырылбастан, алардын ар тараптуу анализи жүргүзүлөт жана альтернативдүү илимий фактылардын ичинен бир фактыны тандап алынган себеби талкууланат.

Анын мазмунунда тандалган концепциянын пайдасына бекем жана ынанымдуу аргументтер келтирилет, ага карама-каршы келген көз караштар ар тараптуу талданат жана далилдүү сыңдалат. Дал ушул жерде илимий таанып билүүнүн касиети билимдин азыркы көз караштарга жана идеяларга карата сын көз карашы сыяктуу толук чагылдырылат, демек, диссертациянын мазмуну анын дискуссиялык жана полемикалык материалдын болушу сыяктуу өзгөчөлүгүн мүнөздөйт.

Диссертациянын материалын баяндоо үчүн берилген маалыматтардын тууралыгы жана ой-пикирлердин тууралыгы аргументтелиши менен мүнөздөлөт. Илимий коммуникациянын ченемдери илимий маалыматтарды билдирүүнүн мүнөзүн регламенттейт. Ушуга байланыштуу диссертациянын авторлору "мен" деген ат атоочтун колдонулушун жокко чыгарууну талап кылат. Ошол себептен авторлор өзүнүн ою болсо да "мен" дегендин ордуна "биз" деген ат атоочту колдонулушу зарыл. Мындай мамиле толугу менен негиздүү, себеби заманбап илимди интеграция, тенденциялар, жамааттык чыгармачылык, көйгөйлөрдү чечүүдөгү комплекстүү мамилелер сыяктуулар мүнөздөшөт.

Магистр даражасы илимий эмес, академиялык даража болгондуктан, биринчи кезекте жогорку окуу жайдын бүтүрүүчүсүнүн билим деңгээлин чагылдырат жана анда илимий кызматкерге мүнөздүү жөндөмдөрдүн жана көндүмдөрдүн бар экендигин көрсөтөт.

Магистрдик диссертация көз карандысыз илимий изилдөө болсо дагы негизделген окуу-изилдөө иштеринин катарына кирет, себеби анын ичинде мурда белгилүү чечимдер моделдештирилет. Анын илимий деңгээли ар дайым окуу программасына жооп бериши керек. Мындай иштерди аткаруу илимий көйгөйлөрдү чечүү гана эмес, анын автору илимий издөөнү өз алдынча жүргүзүүгө, кесиптик көйгөйлөрдү көрүүгө жана аларды чечүүнүн эң жалпы ыкмаларын билүүгө үйрөнгөндүгү болуп саналат.

Магистрдик диссертация белгилүү бир практикалык мааниге ээ болушу зарыл. Иштин негизги жыйынтыктары диссертациянын изилдөөнүн предмети болгон процесстердин жана кубулуштардын жакшыртуусу боюнча конкреттүү сунуштарды жана иш-чаралардын негизи катары кабыл алынат.

3 ДИССЕРТАЦИЯЛЫК ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗДЕРИ

3.1. Диссертациялык изилдөөнүн жалпы схемасы

Диссертациялык изилдөөнүн процесси бир нече этаптардан турат.

I Даярдоо этабы:

- көйгөйдү коюу;
- теманы тандоо жана анын актуалдуулугун негиздөө;
- изилдөө объектисин жана предметин аныктоо;
- максаттарды жана конкреттүү милдеттерди коюу, божомолдоосун иштеп чыгуу;
- методдорду жана изилдөө жүргүзүүнүн усулдарын тандоо;
- иш планын түзүү.

II Негизги этап:

- теориялык жана практикалык материалдарды чогултуу, иштеп чыгуу, талдоо жана жалпылоо;
- изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо жана баяндоо.

III. Жыйынтыктоочу этап:

- тыянактарды чыгаруу;
- алынган натыйжаларды баалоо.

Проблеманы коюусу. Эски билим өзүнүн кудуретсиздигин сезип, ал эми жаңысы али өнүккөн формага кире элек кезде көйгөй пайда болот. Ошентип, илимдеги көйгөй - бул анын чечилишин талап кылган талаштуу жагдай. Мындай кырдаал көбүнчө жаңы билимдин пайда болушунан же теория менен практиканын ортосунда карама-каршылыктардын пайда болушунан жана аны эч бир теория түшүндүрө албагандыктан келип чыгат. Изилдөө стратегиясы жана илимий издөөнүн багыты жаңы көйгөйлөрдүн туура баяндалышы жана так баяндалышы менен абдан чоң деңгээлде аныкталат.

Аларды аныктоо үчүн жалпы ориентирлерди гана белгилөөгө болот:

- биринчи милдет көйгөйдүн маңызын аныктоо, аны чечүү жолдорун теориялык жактан негиздөө менен изилдөөнүн мүнөздөмөсүнө байланыштыруу;
- экинчиси – теориялык-кайра түзүү мүнөзүнө ээ жана көйгөйдү чечүүнүн жалпы ыкмаларын ачууга, аны чечүү шарттарын талдоого багытталган;
- үчүнчүсү – сунуштама, колдонмо мүнөзгө ээ, изилдөөнүн теориялык моделин ишке ашыруунун конкреттүү жолдорун көрсөтөт, конкреттүү методиканын сыпаттамасын болжолдойт.

Илимий көйгөйдү түзүү - бул негизги нерсени кичинеден бөлүү, буга чейин белгилүү болгон жана диссертант тандаган изилдөө тармагында илимге азырынча белгисиз нерсени билүү жөндөмүн көрсөтүү. Эгерде магистрант изилдөө предмети жөнүндө билим менен сабатсыздыктын ортосундагы чек араны көрсөтө алса, анда ага илимий көйгөйдү так жана так аныктоо кыйын эмес, демек, анын маңызын иштеп чыгуу.

Илимий көйгөйдү формулировкалоо - бул диссертанттын өзүнүн изилдөө тармагындагы эң негиздүүсүн негиздүү эместигинен бөлүп алуу билгичтигин көрсөтөт жана илимде кайсынысы белгилүү, ал эми кайсынысы далилдөөнү талап кыла тургандыгын ажырата билүүсү.

Теманы тандоо жана анын актуалдуулугун негиздөө

Магистранттын илимий жактан жетилгендиги жана кесиптик компетенттүүлүгү анын теманы тандап алуу жөндөмүн мүнөздөйт, ал аны өз убагында жана социалдык мааниси жагынан канчалык туура түшүнүп, баалаарын көрсөтөт.

Теманын актуалдуулугу – азыркы учурдагы жана азыркы жагдайдагы каралган проблеманы (маселелер, суроолор) чечүү үчүн анын маанилүүлүгүнүн даражасы. Диссертация, белгиленгендей, квалификациялык иш болуп саналат жана анын автору теманы кантип тандай алат жана аны өз убагында жана социалдык мааниси боюнча канчалык туура түшүнүп, баалайт, анын илимий жактан жетилгендигин жана кесиптик компетенттүүлүгүн мүнөздөйт. Диссертациянын актуалдуулугу көп сөз менен аргументтелбейт. Бир же жарым бетке теманын актуалдуулугун негиздөөгө болот.

Изилдөөнүн максаты диссертациялык иштин темасына ылайык түзүлөт.

Изилдөөнүн милдеттери санак (изилдөө) түрүндө белгиленет..., изилдөө..., орнотуу.... билүү.... аныктоо..., иштеп чыгуу... жана башкалар). Бул маселелердин формулировкасы так жана так айырмаланат, анткени алардын чечиминин сүрөттөлүшү диссертациялык иштин бөлүмдөрүнүн мазмунун түзүшү керек. Бул ошондой эле маанилүү, анткени мындай бөлүмдөрдүн аталыштары магистрдик диссертациянын максаттарын так чагылдырат. Андан ары **изилдөө объектиси жана предмети аныкталат.**

Изилдөөнүн объектиси - бул көйгөйлүү кырдаалды жараткан жана изилдөө үчүн тандалган процесс же кубулуш.

Изилдөөнүн предмети - бул теманын актуалдуулугу көрүнүп турган изилдөө жараяндардын субъекттеринин ортосундагы мамиле болуп саналат. Башкача айтканда, кириш сөздүн эң маанилүү бөлүгү көйгөйлүү кырдаалды түзүү болуп саналат. Тандалган теманын актуалдуулугун далилдөөдөн баштап, анын максатын билдирүүгө өтүү, ошондой эле ушул максатка ылайык чечиле турган конкреттүү милдеттерди көрсөтүү.

Илимий процесстин категориясы катары изилдөөнүн объектиси жана предмети жалпы жана жекече катары өз ара байланыштуу. Объектке изилдөө предмети болгон бөлүгү кирет. Студенттин негизги көңүлү изилдөөнүн объектисине бурулат. Изилдөөнүн предмети диссертациялык иштин темасын аныктайт, ал эми титулдук баракта анын аталышы катары белгиленет. Илимий-изилдөө маанилүү кадам, мисалы, иштин максатына жетүү үчүн зарыл шарт болуп саналат, иш жүзүндө материалдарды казып алуу куралы катары кызмат кылган изилдөө методдорун тандоо болуп саналат.

Илимий процесстин категориясы катары изилдөөнүн объектиси жана предмети жалпы жана жекече катары өз ара байланыштуу. Объектке изилдөө предмети болгон бөлүгү кирет. Студенттин негизги көңүлү изилдөөнүн объектисине бурулат. Изилдөөнүн предмети изилдөөнүн объектисине караганда конкреттүү болот жана ал титулдук бетине жазылган диссертациялык иштин темасын аныктайт. Изилдөөнүн объектисин жана предметин аныктоодон изилдөөнүн максатына өтүү керек жана ал максатты чечүү үчүн конкреттүү милдеттерди кабыл алуу зарыл.

Изилдөөнүн максаты диссертациялык иштин темасына ылайык түзүлөт.

Изилдөө стратегиясы жана илимий издөөнүн багыты жаңы көйгөйлөрдүн туура баяндалышы жана так баяндалышы менен абдан чоң деңгээлде аныкталат.

Илимий көйгөйдү түзүү - бул негизги нерсени кичинеден бөлүү, буга чейин белгилүү болгон жана диссертант тандаган изилдөө тармагында илимге азырынча

белгисиз нерсени билүү жөндөмүн көрсөтүү. Эгерде магистрант изилдөө предмети жөнүндө билим менен сабатсыздыктын ортосундагы чек араны көрсөтө алса, анда ага илимий көйгөйдү так жана так аныктоо кыйын эмес, демек, анын маңызын иштеп чыгуу.

Гипотеза - изилденип жаткан кубулуштарды түшүндүрүү үчүн көйгөйгө, максатка, объектке жана изилдөө предметине ылайык коюлган илимий божомол. Гипотеза (грек тилинен. "негиз, божомол"), башкача айтканда, кубулуштардын максатка жетүү жолун тактоочу мыйзам ченемдүү (себептик) байланышы жөнүндө божомол. Гипотеза баштапкы фактыны талап кылынган абалга кантип айландыруу керектигин көрсөтөт.

Диссертацияны ийгиликтүү аткаруу эң жогорку деңгээлде изилдөөнүн эң натыйжалуу ыкмаларын тандап алуу жөндөмүнө жараша болот, анткени алар диссертацияда коюлган максатка жетүүгө мүмкүндүк берет.

Гипотезаны түзгөн божомолдордун чындыгы текшерилүүгө тийиш, анткени алар туура да, жалган да болушу мүмкүн. Демек, гипотезанын ар бир жобосунун чындыгын текшерүү жана тастыктоо үчүн кошумча изилдөө жүргүзүлөт. Гипотеза жөнөкөй жана текшерилүүчү болушу керек. Логикалык түзүлүшкө ылайык, ал сызыктуу (бир божомол алдыга жылдырылып, текшерилет) же бутактуу (бир нече божомолдордон турат) мүнөзгө ээ болушу мүмкүн.

Изилдөөнүн милдеттери санак түрүндө белгиленет (мүнөздөө..., аныктоо..., билүү..., аныктоо..., иштеп чыгуу..., бөлүп көрсөтүү ... ж.б.).

Жалпы илимий изилдөө ыкмалары жалпысынан үч чоң топко бөлүнөт:

- * илимий билимдерди алууну жана текшерүүнү бириктирген эмпирикалык изилдөө ыкмалары (байкоо, салыштыруу);
- * изилдөөнүн эмпирикалык жана теориялык деңгээлинде колдонулган методдор (абстракция, анализ жана синтез, индукция жана дедукция ж. б.);
- * теориялык изилдөө методдору (абстрактуудан конкреттүүгө көтөрүлүү ж.б.). Таанып-билүү байкоодон башталат.

Байкоо билимдин каражаты катары изилдөөчүгө дүйнө жөнүндө алгачкы маалыматты эмпирикалык билдирүүлөр түрүндө берет. Байкоо процедураларынын блогуна сүрөттөө, өлчөө, салыштыруу кирет.

Байкоо —белгилүү дүйнөнүн кубулуштарын максаттуу жана уюшкан кабыл алуу, бул, баарынан мурда, адамдын сезүү органдарынын ишине жана анын материалдык иш-аракеттерине негизделген Активдүү таанып-билүү процесси. Бул эң жөнөкөй ыкма жана жалпысынан башка эмпирикалык методдордун курамындагы элементтердин бири катары иштейт. Байкоо предмети тышкы жана ички дүйнөнүн кубулуштары болуп саналат.

Биринчи учурда, бул субъекттин аң - сезиминен тышкары дүйнөнүн кубулуштары, экинчисинде субъекттин өзүнүн кубулуштары же абалы.

Экинчи учурда, байкоо өзүн-өзү байкоо деп аталат.

Билимдин жемиштүү ыкмасы болуу үчүн байкоо бир катар талаптарды канааттандырышы керек, алардын эң маанилүүсү:

- * план ченемдүүлүк;
- * фокустуулук;
- * активдүүлүк;
- * тутумдуулук.

Байкоо инструменти болуп эксперимент, б.а. объекттердин жана кубулуштардын табигый шарттарына кийлигишүүнү же объектилердин жана

кубулуштардын айрым тараптарын атайын түзүлгөн шарттарда аларды процессти татаалдатуучу коштоочу жагдайларсыз изилдөө максатында көбөйтүүнү болжолдогон илимий изилдөөнүн мындай ыкмасы эсептелет.

Теориялык жана практикалык материалдарды чогултуу, иштеп чыгуу, талдоо жана жалпылоо изилдөө процессинин негизги кадамдарынын бири болуп саналат. Анын мааниси илимий эмгектер, фактылар жана статистикалык маалыматтар менен таанышуу учурунда пайда болгон автордун өзүнүн ойлору жаңы билимге ээ болууга негиз болот.

Теориялык жана практикалык материалдарды чогултуу, иштеп чыгуу, талдоо жана жалпылоо негизги кадамдардын бири болуп саналат. Анын маанилүүлүгү илимий эмгектер, фактылар жана статистикалык маалыматтар менен таанышуу учурунда пайда болгон автордун өзүнүн ойлору жаңы билимге ээ болууга негиз болот.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо рынок экономикасынын субъекттеринин практикалык ишинде, окуу дисциплиналарын окутууда, ар кандай деңгээлдеги конференцияларда, илимий жана методикалык мазмундагы басылмаларда илимий баяндамаларда аларды колдонуу процессинде жүзөгө ашырылышы мүмкүн.

Теориялык жана практикалык материалдарды чогултуу, иштеп чыгуу, талдоо жана жалпылоо изилдөө процессинин негизги кадамдарынын бири болуп саналат. Анын мааниси илимий эмгектер, фактылар жана статистикалык маалыматтар менен таанышуу учурунда пайда болгон автордун өзүнүн ойлору жаңы билимге ээ болууга негиз болот.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын билдирүү логикалык мыйзамдарды жана эрежелерди колдонуу менен иштин жоболорун чагылдырган диссертациялык иштин маанилүү бөлүгү болуп саналат.

Илимий изилдөөнүн өтө маанилүү этабы - магистратура бөлүмүндөгү же профильдик кафедралардагы отурумдарында алынган жыйынтыктарын, илимий жана практикалык натыйжаларын, тыянактарын, сунуштарын талкуулоо жана ал отурумдарда диссертациянын теориялык жана практикалык баалуулугу алдын ала бааланат.

Илимий изилдөөнүн акыркы этабы - жүргүзүлгөн диссертациянын илимий жана практикалык натыйжаларын түзгөн жаңы жана маанилүү нерселерди камтыган тыянактар жана сунуштар болуп саналат.

Диссертациялык иш корутунду менен аяктайт. Диссертациянын бул бөлүгү илимий маалыматтын негизги бөлүгүндө топтолгон синтездин формасы түрүндө болот. Бул синтез - жалпы максаты жана кириш сөзүндө белгиленген жана конкреттүү милдеттери менен алынган жыйынтыгы жана алардын катышы ырааттуу, логикалык жактан сымбаттуу берүү.

Коргоо учурунда илимий жаңылыктар талкуусуна жана баалоосуна алып келет. Бул корутунду кыскача берилген бөлүмдөрдүн аягындагы тыянактардын механикалык жыйындысы менен алмаштырылбашы керек, бирок көбүнчө номерленген абзацтардын бир бөлүгү катары таризделген изилдөөнүн жыйынтыгын түзгөн жаңы, олуттуу нерсени камтышы зарыл. Алардын ырааттуулугу диссертациялык изилдөө логикалык ырааттуулук менен аныкталат. Бул акыркы жыйынтыктардан келип чыккан, анын илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси гана эмес, практикалык мааниси да көрсөтүлөт.

Издөнүүчү диссертациясын коргоого **даярдоонун эң негизгиси** - изилдөө ишинде алынган жыйынтыктарынын теориялык жана практикалык маанисин ачып берүүгө арналган доклад. Структуралык жактан алганда, отчетту үч бөлүккө бөлүүгө болот,

рубрикалардан турган, алардын ар бири маанилик блоктон турат, бирок жалпысынан жүргүзүлгөн изилдөөнүн мазмуну логикалык жактан өз ара тыгыз байланышта жана жыйынды мүнөздөгөн биримдикти билдирет.

Илимий терминдер

Түшүнүк – заттардын өзгөчөлүк касиеттерин жана алардын арасындагы катыштарын чагылдыруучу ой.

Илимий факт – жыйынтыктын же ырастоонун негизи болгон кубулуш же окуя.

Илимий фактылардын аныктыгы - баштапкы булактардын аныктыгына, алардын аныктыгына көз каранды максаты жана алардын маалыматтарынын мүнөзү. Илимий фактылардын негизинде кубулуштардын мыйзам ченемдүүлүктөрү аныкталат, теориялар курулат жана мыйзамдар чыгарылат. Илимий фактылар жаңылык, тактык, объективдүүлүк жана ишенимдүүлүк сыяктуу касиеттери менен мүнөздөлөт.

Илимий фактынын жаңылыгы ушул кезге чейин белгисиз болгон принципалдуу жаңы тема, кубулуш же процесс жөнүндө сөз кылат. Бул сөзсүз эле илимий ачылыш эмес, бирок бул жаңы билим. Илимий фактынын чындык тактыгы объективдүү ыкмалар менен аныкталат жана объектилердин, кубулуштардын, окуялардын, алардын сандык жана сапаттык аныктамаларынын кыйла маанилүү белгилеринин жыйындысын мүнөздөйт.

Илимий доклад – басмада жарык көргөн же аудиторияда окулган, илимий изилдөө же опыттуу конструктивдүү иштерди камтыган илимий документ.

Илимий отчет – изилдөөнүн жүрүшүн, илимий изилдөөдө же тажрыйба – конструктордук иштердеги алынган жыйынтыктарын жана методиканын толук жазылышын камтыган илимий документ.

3.2. Илимий изилдөө методдору

Метод - бул теманы терең жана ар тараптуу изилдөөгө, чечилип жаткан карама-каршылыктын маңызына кирүүгө мүмкүндүк берген илимий изилдөөнүн өзгөчө куралы. Ал теория менен практиканын, б.а. коюлган милдеттер менен аларды чечүү процессинин ортосундагы өзгөчө байланыштыруучу звено болуп саналат. Чечимдин ийгилиги методдорго түздөн-түз көз каранды: натыйжалар колдонулган ыкмалардын арсеналы канчалык бай болсо, ошончолук ишенимдүү болот. Методдор изилденип жаткан кубулушка шайкеш жана ага ылайык келиши керек.

Диссертацияны ийгиликтүү аткаруусу изилдөөнүн эң натыйжалуу методдорун туура тандоо жөндөмүнө көбүрөөк көз каранды, анткени алар диссертацияда коюлган максаттарга жетүүгө мүмкүндүк берет. **Жалпы жана атайын ыкмалары бар.**

Илимий изилдөөнүн жалпы методдору атайын методдорго караганда изилдөө процессинде бардык этаптарында колдонулат. **Алар, үч чоң топко бөлүнөт:** теориялык, эмпирикалык жана алынган натыйжаларды математикалык ыкмалар менен изилдөө.

Методология – илимий изилдөөдөгү иш – аракеттеринин формалары, ыкмалары жана принциптери жөнүндө окутуу.

Теориялык усулдар изилденген кубулуштардын маанисин ачып, табигый байланыштарды жана катыштарын аныктайт. Алар көйгөйдү аныктоодо жана изилдөө божомолун түзүүдө колдонулат (анализ, синтез, абстракция, моделдөө, конкреттештирүү

жана жекелештирүү, салыштыруу, классификациялоо, жалпылоо, дедукция, индукция ж.б.). Андан ары алардын айрымдарына мүнөздөмө берилет.

Теориялык ыкмалар изилденген кубулуштардын маанисин ачып, табигый байланыштарды жана мамилелерди аныктайт. Алар көйгөйдү аныктоодо жана изилдөө божомолун түзүүдө колдонулат (анализ, синтез, абстракция, моделдөө, конкреттештирүү жана жекелештирүү, салыштыруу, классификациялоо, жалпылоо, дедукция, индукция ж.б.). Андан ары алардын айрымдарына мүнөздөмө берилет.

Татаал өнүгүп келе жаткан объектилерди изилдөө үчүн **тарыхый ыкма** колдонулат. Ал тигил же бул жол менен изилдөө предмети объектинин тарыхы болуп калган жерде гана колдонулат. Теориялык изилдөө методдорунан жалпылоо, абстракташтыруу жана конкреттештирүү методдорун көрсөтүүгө болот.

Жалпылоо –кандайдыр бир объектилердин көптүгүндө алардын бардыгына тиешелүү болгон кайсы бир касиеттерди көрсөтүү болуп эсептелет.

Жалпылоо процесси менен тыгыз байланышкан *даректештирүү (специализация)* процесси – окуп-үйрөнүлүүчү объекттинин касиеттеринен алардын айрым бир касиеттерин бөлүп көрсөтүү болуп эсептелет.

Конкреттештирүү деп үйрөнүлүүчү объекттинин тигил же бул жагдайын, анын башка жагдайларына байланышсыз, бир тараптуу карай турган ой жүгүртүү ишмердигин айтабыз. Конкреттештирүү кандайдыр бир абстрактуу абалдын көргөзмөлүү сүрөттөлүшү, же айкыналышы же кандайдыр бир касиеттин конкреттүү шарттагы колдонмосу катары кызмат кылат.

Абстракция универсалдуу мүнөзгө ээ, анткени ойдун ар бир кадамы ушул процесске же анын натыйжасын колдонууга байланыштуу. Бул методдун маңызы маанилүү эмес касиеттерден, байланыштардан, мамилелерден, предметтерден акыл-эс алуудан жана ошол эле учурда изилдөөчүлөрдү кызыктырган бир же бир нече тарапты бөлүп алуудан турат. Демек, **Абстракташтыруу** – бул үйрөнүлүүчү объекттинин өтө маанилүү эмес айрым касиеттерин эске албай эле анын изилденип үйрөнүлүүчү эң керектүү касиетин ойдон ажырата билүүнү түшүндүрөт.

Абстракташтыруу процесси - бул натыйжаны (абстракцияны) алууга алып келген операциялардын жыйындысы. Логикалык ой жүгүртүү тутумундагы абстракция процесси башка изилдөө методдору анализ жана синтез менен тыгыз байланышта.

Анализ жана синтез - илимий изилдөөдөгү математикалык методдору. Анализ менен синтез дээрлик бири-биринен бөлүнбөйт, алар бири бирин толуктоо менен бирдиктүү *аналитикалык-синтетикалык методдун* түзүшөт. Маселен анализдин жардамы менен татаал маселе бир нече жөнөкөй маселелерге бөлүнөт, анан синтездин жардамы менен ал жөнөкөй маселелердин чечимдери биригишип бир бүтүнгө келтирилет.

Алгач анализди бүтүндөн анын бөлүкчөлөрүнө өтүү жолу, ал эми синтезди бөлүкчөлөрдөн бүтүнгө өтүү жолу деп түшүнүп келишкен. Бул мааниде түшүнүүгө турмуштук мисал катары жаш баланын бүтүн оюнчукту тетиктерге ажыратуусу же тетикчелерден бүтүн оюнчукту жыйноосун келтирсек болот.

Кийинчээрек анализди натыйжадан ошол натыйжаны пайда кылган себепке, ал эми синтезди себептен ошол себептен келип чыккан натыйжага өтүүчү ойлоо ыкмасы деп түшүндүрүлө баштады.

Ошондуктан, анализ – бул жаңыны ачуу жолу, ал эми синтез – негиздөө (тастыктоо) жолу экендигин эске алуу керек.

Объектисинин таанып билүү даражасына жараша, анын маани – маңызына киргендигине жараша ар кандай түрдөгү анализ жана синтез колдонулат. Эмпирикалык анализ жана синтез объект менен үстүртөн таанышуу стадиясында колдонулат. Мында объекттин айрым бөлүктөрүн бөлүп алуу, анын касиеттерин табуу, эң жөнөкөй өлчөө, жалпы бетинде жаткан түздөн-түз берилген нерсени фиксациялоо ишке ашырылат. Анализдин жана синтездин бул түрү кубулушту билүүгө мүмкүнчүлүк берет, бирок анын маңызына кирүү үчүн ал жетишсиз.

Анализдөө усулунда изилдөөчү маалыматтарды бөлүктөргө ажыратат, талдайт, иликтейт, салыштырат, өлчөйт, эсептейт.

Синтездөө усулунда изилдөөчү бөлүктөрдү бириктирет, кураштырат, түзөт, ойлоп табат, жаратат, иликтеп жыйынтык чыгарат.

Рефлексивдүү же элементардык теориялык анализ жана синтез изилденип жаткан кубулуштун маңызынын учурларына жетүү үчүн күчтүү курал катары кеңири колдонулат. Бул жерде анализ жана синтез операциялары механикалык жол менен жүргүзүлбөйт. Алар ар кандай мыйзам ченемдүүлүктөрү жөнүндө, ар кандай кубулуштардын себептик байланышы жөнүндө божомолдор болушу мүмкүн болгон кээ бир теориялык ой-пикирлерге негизделет. Объекттин маңызына эң терең кирүү структуралык жана генетикалык анализге жана синтезге мүмкүндүк берет. Бул учурда, кээ бир себептик байланыш жөнүндө божомолдор мындан ары да кетет.

Анализдин жана синтездин бул түрү татаал кубулушта объекттин маңызынын бардык башка жактарына чечүүчү таасирин тийгизип, аларда эң маанилүү нерсени чагылдырган мындай элементтердин бөлүнүшүн талап кылат.

Жыйынтыктап айтканда, илимий изилдөө процессиндеги жалпылоо, адистештирүү (специализация), абстракташтыруу, конкреттештирүү, анализ, синтез, салыштыруу, байкоо жана тажырыйба ойлоо процессинде бири-бири менен өз ара аракет жасоо жана бири экинчисине камтылуу аркылуу бир тутумда каралат.

Дедукция – жалпыдан жекечеге өткөн ой бүтүмүнүн түрү.

Индукция – жекече фактылардан жалпы жыйынтыктарга өткөн ой бүтүмүнүн түрү.

Аналогия – кандайдыр бир белгилери менен окшош эки объекттин окшоштугун талкуулоо аркылуу алардын башка белгилери боюнча окшоштугу жөнүндө жыйынтык чыгаруу.

Салыштыруу - бул предметтери менен кубулуштарынын окшоштуктарын жана айырмачылыктарын аныктоого мүмкүндүк берген эң кеңири таралган изилдөө методдорунун бири. Салыштыруунун натыйжасында эки же бир нече объекттерге мүнөздүү болгон жалпы нерсе белгиленет. Салыштыруу жемиштүү болушу үчүн ал эки негизги талапты канааттандырышы керек:

- алардын ортосунда белгилүү бир объективдүү окшоштугу болушу мүмкүн болгон кубулуштар гана салыштырылышы керек;
- объекттерди изилдөө үчүн аларды салыштыруу эң маанилүү (конкреттүү таанып билүү маселесинин планында) белгилер боюнча жүргүзүлүшү керек.

Изилдөө методдорунун арасында өзгөчө орунду магистрдик диссертация проблемасы боюнча адабияттарды изилдөө ыкмалары ээлейт. Адабиятты изилдөө тарыхты жана көйгөйдүн себептерин, анын азыркы абалын изилдөө каражаты катары кызмат кылат. Адабият менен иштөө бир нече ыкмаларды камтыйт.

Алардын эң негиздүүлөрү:

1. Библиографияны түзүү, башкача айтканда, автор тезисти жазууда колдонгон адабияттардын тизмеси.
2. Шилтеме - жалпы тема боюнча бир же бир нече иштердин кыскача анализи.
3. Конспектирлөө - иштин негизги жоболорун жана концептуалдык идеяларын толук баяндоо.
4. Аннотация - адабий булактардын негизги мазмунун кыскача, өтө кыскача баяндоо.
5. Цитата - автордун айткандарын, сөздөрүн сөзмө-сөз жазуу, ошондой эле диссертациянын текстинде адабий булактарда камтылган иш жүзүндөгү жана статистикалык маалыматтарды келтирүү жана ссылкасын көрсөтүү.

Текстке киргизилген цитата авторго жана цитата келтирилген булакка милдеттүү түрдө көрсөтүү менен тизмелениши керек.

Тажрыйба (эксперимент) дегенде кандайдыр бир объектини же кубулушту, алардын табигый абалына жана өсүшүнө түздөн - түз кийлигишүү менен, алар үчүн жасалма (искусственный) шарттарды түзүп, жасалма жол менен аларды бөлүкчөлөргө ажыратып же башка объектилер же кубулуштар менен бириктирип окуп-үйрөнүү усулун түшүнөбүз.

Ар кандай эксперимент (тажрыйба) байкоо жүргүзүү менен байланыштуу. Экспериментчи эксперименттин жүрүшүн, б.а. жасалма шартта үйрөнүлүүчү объектинин же кубулуштун абалын, өнүгүүсүн жана өзгөрүүсүн байкоого алат.

Таанып-билүүнүн жемиштүү ыкмасы болуу үчүн байкоо бир катар талаптарды канааттандырышы керек, алардын ичинен эң маанилүүсү:

- план ченемдүүлүк;
- максатка багытталгандык;
- активдүүлүк;
- системалуулук.

Байкоо билимдин каражаты катары изилдөөчүгө дүйнө жөнүндө алгачкы маалыматты эмпирикалык билдирүүлөр түрүндө берет. Байкоо инструменти болуп эксперимент, б.а. предметтердин жана кубулуштардын табигый шарттарына кийлигишүүнү же предметтердин жана кубулуштардын айрым тараптарын атайын түзүлгөн шарттарда аларды коштоочу жагдайлардын процессин татаалдатпай изилдөө максатында кайра чыгарууну болжолдогон илимий изилдөөнүн мындай ыкмасы саналат.

Эмпирикалык методдор конкреттүү фактыларды чогултуунун каражаты катары кызмат кылат, аларды аныктоого жана кубулуштарды сүрөттөөгө (байкоо, аңгемелешүү, интервью, анкета; рейтинг (педагогикалык консилиум, педагогикалык документтерди изилдөө, педагогикалык эксперимент) багытталган. Алардын айрымдарын карап көрөлү.

Байкоо - бул, баарынан мурда, адамдын сезүү органдарынын ишине жана анын материалдык иш-аракеттерине негизделген активдүү таанып-билүү процесси. Бул эң жөнөкөй ыкма жана жалпысынан башка эмпирикалык методдордун курамындагы элементтердин бири катары иштейт.

Байкоо деп курчап турган дүйнөнүн айрым бир кубулуштарынын, объектилеринин касиеттерин жана катыштарын, алардын табигый шартта каралышын, ошондой эле ал объектилердин өзүндө болгон белгилеринин табигый байланышын белгилөө менен окуп-үйрөнүү усулун айтабыз.

Байкоонун жөнөкөй **кабыл алуудан** (восприятие) айрымалай билиш зарыл.

Тигил же бул объектини **кабыл алуу** деген ал объектинин сезүү органына таасир эткен моменттеги аң сезимге түздөн-түз чагылдырлыш процессин билдирет. Объектиге байкоо жүргүзүү дегенибиз ал объектини кабыл алуу менен эле чектелбейт.

Педагогикалык эксперимент төмөнкү этаптарды камтыйт: негиздөөчү (текшерүүчү) **констатациялык, калыптандыруучу** же жаратуучу (конструкциялоочу) жана **контролдоочу**.

Эксперименттин констатациялык этабы изилдөөнүн башында жүргүзүлөт жана изилденип жаткан кубулушту практикада аныктоону өз милдетине коет. Мында изилдөөнүн ар кандай методдору колдонулушу мүмкүн (байкоо, аңгемелешүү, анкеталоо, окуп жаткандардын иштерин талдоо, сабактар, лекциялар, семинардык сабактар ж.б.).

Эксперименттин калыптандыруучу этабы иштин кийинки негизги этабы болуп саналат. Бул процессте гипотезаны (божомол) текшерүүнү уюштурушат, жаңы шарттарды киргизишет, алардын билим берүүнүн жана окутуунун натыйжалуулугун жогорулатууга тийгизген таасирин изилдешет. Бул этапта, абдан маанилүү эксперименталдык иштин натыйжаларын белгилөө ыкмасы жана алынган маалыматтарды талдоо ыкмасы, статистикалык маалыматтарды иштеп чыгуу, таблицаларды түзүү, график түзүү ж. б.

Эксперименттин контролдук этабы жүргүзүлгөн иштин натыйжаларын (гипотезанын тууралыгын же катасын) тактоого мүмкүндүк берет. Изилдөөнүн ар бир этабы үчүн коюлган маселелерди толук жана туура чечүүнү камсыз кыла турган, ишенимдүү натыйжаларды бере турган, изилдөөнүн логикалык структурасына ылайык келе турган ыкмалардын жыйындысы каралат.

Изилдөө процессинде магистранттар компьютердик технологияны колдон келишинче колдонушу керек.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо аларды педагогикалык процесстин субъекттеринин практикалык ишинде, окуу дисциплиналарын окутууда, ар кандай деңгээлдеги конференцияларда, илимий жана методикалык мазмундагы басылмаларда илимий баяндамаларда колдонуу процессинде ишке ашырылышы мүмкүн.

Изилдөөнүн жыйынтыктары мыйзамдарды жана эрежелерди логикалык жактан колдонуу менен иштин жоболорун чагылдырган диссертациялык иштин негизги бөлүгү.

4 МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫ ЖАЗУУГА МАТЕРИАЛДАРДЫ ДАЯРДОО

4.1 Теманы тандоо

Магистрдик диссертация үчүн теманы тандоо өзгөчө мааниге ээ. Диссертациянын темасы деп анда айтылгандардын эң негизгисин түшүнөбүз. Бул белгилүү бир аспектте чагылдырылган жана диссертациялык иштин мазмуну болгон изилдөө предмети. Магистрдик диссертациялардын темалары магистрдик программаларынын илимий изилдөө багыттарына ылайык аныкталат (сунушталган темалардын тизмеси) жана университет тарабынан бекитилет.

Студент-магистранттарга диссертациянын темасын, аны иштеп чыгуунун максатка ылайыктуулугунун зарыл негиздемеси менен өзүнүн тематикасын сунуштоого чейин тандоо укугу берилет. Теманы тандап жатканда, аны терең иштеп чыгуу үчүн салыштырмалуу пландын милдетин алуу мүмкүнчүлүгү бар.

Диссертациянын темасын тандоого магистрантка төмөнкү ыкмалар жардам берет:

- корголгон диссертациялардын каталогдорун көрүү жана диссертациялык иштер менен таанышуу;
- педагогикалык илимдериндеги ар кандай тармактарындагы изилдөөлөрдүн жаңы натыйжалары менен таанышуу, анткени "кесилиште" көбүнчө жаңы жана кээде күтүлбөгөн чечимдерди табууга болот;
- педагогикалык теорияга жана практикага карата колдонулган изилдөө методдорун, принциптерин жана ыкмаларын иштеп чыгуунун абалын баалоо. Ошол эле учурда "өз" билим тармагын изилдөөгө карата чектеш тармактарда колдонулган "Бөтөн" методдорду колдонуу мүмкүнчүлүгүнө көңүл буруу керек;
- магистрант тарабынан аныкталган жаңы олуттуу фактыларды тартуу менен жаңы методдордун жардамы менен жаңы теориялык позициялардан белгилүү илимий чечимдерди кайра карап чыгуу.

4.2 Магистрдик диссертациянын планын түзүү

Ар кандай илимий иш аны жүзөгө ашыруунун планын камтыйт. Чыгармачылык процесстин өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, мындай план алдын-ала болжолдонгон нерселердин бардыгын камтышы керек. Магистрдик диссертация сыяктуу олуттуу илимий эссе жазууга биринчи жолу киришип жаткан магистранттын чыгармачылык процесстин пландаштыруу чоң мааниге ээ. Анын ишин пландаштыруу жүргүзүлүп жаткан изилдөөнүн визуалдык схемасынын бир түрү болгон диссертациянын планын түзүүдөн башталат.

Мындай план изилденген көйгөйдү ар кандай варианттарда сунуштоого мүмкүндүк берет, бул илимий жетекчиге келечектеги диссертациянын жалпы курамын жана рубрикасын баалоону бир кыйла жеңилдетет. Башында, бир гана негизги өзгөчөлүктөрү планы изилдөө предметин мүнөздөйт, бирок келечекте мындай планы жана такталышы керек, бирок, иштин максаты өзгөрүүсүз бойдон калууга тийиш.

Илимий жетекчи магистрантка келечектеги диссертациянын иш планын иштеп чыгууда кеңеш берет. Мындан тышкары **илимий жетекчи:**

- магистрант тарабынан берилген тема боюнча зарыл адабияттарды, маалыматтык, статистикалык материалдарды жана башка булактарды талкуулайт жана сунуштайт;
- жүгүртмөдө каралган дайыма аңгемелешүүлөрдү жана консультацияларды өткөрөт;
- аткарылган диссертациянын мазмунун баалайт (бөлүктөрү боюнча жана жалпысынан), диссертацияны коргоого берүүгө макулдук берет.

Ошентип, илимий жетекчи илимий жана методикалык жардам көрсөтөт, иштин аткарылышын системалуу түрдө көзмөлдөйт, белгилүү бир түзөтүүлөрдү киргизет, тигил же бул чечимди кабыл алуунун максатка ылайыктуулугу жөнүндө сунуштарды, ошондой эле жалпысынан иштин даярдыгы жөнүндө корутунду берет.

Магистрдик диссертацияны жазуунун календардык планы

№	Аткарыла турган иштердин аталыштары	Акыркы мөөнөттөрү
1.	Магистранттарды магистрдик диссертациялардын темалары менен тааныштыруу жана тандоого убакыт берүү	1- курста (сентябрь)
2.	Магистратура бөлүмүнүн отурумунда магистрдик диссертациялардын темаларын талкуулоо жана жетекчилерин бекитүү	1-курс (октябрь)
3.	Магистрдик диссертациялардын жазуу иштеринин жүрүшү боюнча магистранттардан отчет алуу	План боюнча
4.	Берилген тапшырмалардын презентациялары	Илимий изилдөөлөрдүн чегинде
5.	Магистрдик диссертациялар боюнча ар бир магистранттардан маалымат алуу	Магистратуранын отурумунун планы боюнча
6.	Магистрдик диссертациянын алдын ала коргоолушун уюштуруу	Коргоолушуна чейин бир ай мурун
7.	Магистрдик диссертациянын жыйынтыктоочу презентациялары	Коргоолушуна чейин эки жума мурун
8.	Магистрдик диссертациянын коргоо графигин жана жана магистранттардын тизмесин бекитүү	Мамлекеттик аттестацияга чейин 15 күн мурун
9.	Магистрдик диссертациянын коргоо процессине катышуу	График боюнча
10.	Магистратура бөлүмүнүн отурумунда илимий жетекчилеринин жыйынтыктары жөнүндө отчеттерун угуу	Отурумдун иш графигинин планы боюнча

4.3. Адабиятты изилдөө жана материалдарды тандоо

Диссертациянын темасы боюнча жарыяланган адабияттар менен таанышуу идеяны иштеп чыгуудан кийин башталат. Тандалган тема боюнча адабиятты изилдөө жалпы чыгармалардан башталып, тандалган тема боюнча тиешелүү болгон негизги көйгөйлөр жөнүндө түшүнүк алуу керек, андан кийин жаңы материалды издөө зарыл.

Илимий адабияттарды изилдөө олуттуу иш. Ошондуктан, макаланы же китепти окууну карандаш менен окуу керек. Эгерде журналдын же китептин өзүнүн нускасы бар болсо, анда четине белгилерди коюуга болот. Бул кийинчерээк керектүү материалдарды табууну жеңилдетет.

Кийинки издөө тартиби жөнүндө ойлонуп жана тема боюнча адабий булактардын картотека (тизме) курамы баштоо керек. Тизме адабий булактарды алфавиттик тартипте уюштуруу максатка ылайыктуу. Жакшы курулган файлдар кабинетин (тизме) булактардын аталыштарын кыскача карап чыгуу менен да, бүтүндөй теманы ачууга мүмкүнчүлүк

берет. Анын негизинде, балким, изилдөөнүн башында тезистин максатын жана милдеттерин тактоо.

Илимий басылмаларды окуп – үйрөнүүнү төмөнкү этаптар боюнча жүргүзүү абзел:

- бүтүндөй чыгарма менен анын мазмуну боюнча жалпы таанышуу;
- бүткүл мазмунун үстүртөн карап чыгуу;
- материалдын жайгашуу ирети боюнча окуу;
- адабияттарды кайсы бир бөлүгүн тандап окуу;
- кызыкчылык туудурган материалдарды жазып алуу;
- жазылгандарга сын көз менен баа берүү, аны редакциялоо жана келечектеги диссертациялык иштин текстинин фрагменти катары "таза" жазуу.

Изилдөөнүн төмөнкү ыкманы да сунуштасак болот. Дептердин бети вертикалдуу сызык менен экиге бөлүнүшү керек. Сол жагында окугандардын көчүрмөсүн жасоо, ал эми оң жагында – тексттеги сөздөрдүн астын сызып, өз пикирлерин айтуу. Адабиятты изилдөөдө материалды гана кабыл алууну максат кылбастан, параллель табылган маалыматтарды анализдөө да максатка ылайык.

Тандалган тема боюнча адабияттарды изилдеп жатканда бардык эле маалыматтарды колдонбостон, диссертацияга гана тиешелүү темалар менен түздөн-түз байланышы бар жана абдан баалуу, пайдалуу болгон адабияттарды колдонуу абзел. Демек, окулган нерсени баалоо критерийясы болуп аны диссертацияда практикалык колдонуу мүмкүнчүлүгү болуп эсептелинет.

Адабий булактарды изилдеп жатып, кийинчерээк колдонууга оңой болушу үчүн, көчүрмөлөрдүн материалдарын тизмелеп коюусу зарыл. Кандайдыр бир жеке маселе же бөлүмдүн үстүндө иштеп жатканда, анын көйгөй менен болгон байланышын дайыма көрүп туруу керек, ал эми кеңири маселени иштеп чыгуу менен аны бөлүктөргө бөлө билүү керек, ар бирин деталдуу ойлоону менен алынган материалдардын байланышын анализдөө зарыл. Алынган маалыматтардын бир бөлүгү толугу менен колдонулбай калышы мүмкүн. Ошондуктан, аларды кылдат тандоо жана баалоо зарыл.

Фактыларды тандоодо илимий жактан объективдүү болуш керек. Түшүндүрүү кыйын болгондуктан, фактыларды четке кагууга болбойт же алардын практикалык колдонулушун табыңыз. Чындыгында, илимдеги фактылардын маңызы изилдөөчүнүн өзүнө дайыма эле байкала бербейт. Бирок, бардык эле фактыларды чогултпастан, илимий темага байланыштуу фактыларды чогултуу зарыл.

Жаңы илимий фактылар, кээде анча чоң эмес, мааниси начар ачылгандыктан, илимдин резервинде көпкө чейин сакталып, иш жүзүндө колдонулбай калышы да мүмкүн. Илимий фактынын ишенимдүүлүгү анын шартсыз реалдуу жашоосун мүнөздөйт, окшош кырдаалдарды курууда тастыкталат. Эгерде мындай тастыктоо жок болсо, анда илимий фактынын аныктыгы да жок.

Илимий фактылардын аныктыгы - баштапкы булактардын аныктыгына, алардын аныктыгына көз каранды максаты жана алардын маалыматтарынын мүнөзү. Илимий фактылардын маанилүүлүгү баштапкы булактардын аныктыгына, алардын максаттуу арналышына жана алардын маалыматтарынын мүнөзүнө жараша болот. Албетте, мамлекеттик же коомдук уюмдардын, мекемелердин жана ведомстволордун атынан жарыяланган расмий басылмада тактыгы шексиз болушу керек болгон материалдар гана камтылат. Илимий фактылар жөнүндө сөз болгондо, аларды нерселердин жана процесстердин объективдүү касиеттерин чагылдырган илимий билимдин негизин түзгөн

элементтер катары түшүнүшөт. Илимий фактылардын негизинде кубулуштардын мыйзам ченемдүүлүктөрү аныкталат, теориялар курулат жана мыйзамдар чыгарылат.

Илимий фактылар жаңылык, тактык, объективдүүлүк жана ишенимдүүлүк сыяктуу касиеттери менен мүнөздөлөт. Илимий фактынын жаңылыгы ушул кезге чейин белгисиз болгон принципалдуу жаңы тема, кубулуш же процесс жөнүндө сөз кылат. Бул сөзсүз эле илимий ачылыш эмес, бирок бул жаңы билим. Илимий фактынын чындык тактыгы объективдүү ыкмалар менен аныкталат жана объектилердин, кубулуштардын, окуялардын, алардын сандык жана сапаттык аныктамаларынын кыйла маанилүү белгилеринин жыйындысын мүнөздөйт.

Гуманитардык жаатындагы теориялык макала жана илимий-техникалык макалага караганда педагогика илимдери кыйла көп, ой жүгүртүү, салыштыруу, оозеки колдонулат. Анын мазмунунун аныктыгы пайдаланылуучу баштапкы маалыматтын аныктыгына жараша болот. Бул жерде автордун позициясы, анын дүйнө таанымы чоң мааниге ээ, аларга жараша макалада объективдүү илимий маалыматтар менен катар туура эмес чечмелөөлөр болушуда.

Маалыматтык макала, адатта, ыкчам жана актуалдуу, анда ар кандай фактылардын кыскача, конкреттүү баяндалышы, кандайдыр бир окуя, кубулуш жөнүндө отчет берилет. Макалалардай эле, илимий конференцияларда, симпозиумдарда окулган докладдар да ар кандай деңгээлдеги ишенимдүүлүккө ээ. Баштапкы маалыматтын тууралыгы жөнүндө баштапкы булактын мүнөзүн гана эмес, анын авторунун илимий, кесиптик кадыр-баркын, анын тигил же бул илимий мектепке таандыктыгын да күбөлөндүрө алат.

Бардык учурларда акыркы илимий маалыматтарды гана тандап, эң абройлуу булактарды тандап, материалдар кайдан алынганын так көрсөтүү керек. Чыныгы материалдын өзгөчө формасы - тезистин текстине органикалык түрдө токулган цитаталар, талданып жаткан материалдын ажырагыс бөлүгүн түзөт. Алар баштапкы булактын авторунун оюн бурмалабай жеткирүү, ар кандай көз караштарды картага түшүрүүдө көз караштарды аныктоо жана башкалар үчүн колдонулат. Алардын мазмунунан баштап, көрүнүп турган кубулушту, процессти объективдүү мүнөздөө үчүн зарыл болгон ынанымдуу далилдер тутумун түзүүгө болот. мүнөзү, сунуштар, ж.б. баштапкы маалыматтын ишенимдүүлүгү жөнүндө баштапкы булактын мүнөзү гана эмес, анын авторунун илимий, кесиптик кадыр-баркы, анын тигил же бул илимий мектепке таандыктыгы да күбөлөндүрө алат.

Изденүүчү тарабынан келтирилген цитаталар айрым жоболорду тастыктоо үчүн да колдонулушу мүмкүн. Бардык учурларда, колдонулган цитаталар диссертациянын темасын иштеп чыгуунун керектөөлөрү менен аныкталат. Анын авторунан цитаталарды конкреттүү контекстте колдонуу ылайыктуубу, анализделген булактардын маанисиндеги бурмалоолор жоктугун аныктоо талап кылынат. Бурмалоонун себептери ар кандай болушу мүмкүн. Айрым учурларда, түп нуска булактан анын авторунун көз карашын аныктабаган сөздөр алынышы мүмкүн.

5. МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫ ЖАЗУУ

5.1 Магистрдик диссертациянын болжолдуу кол жазмасын даярдоо жана илимий изилдөө материалдарынын апробациялоо

Магистрдик диссертациянын болжолдуу кол жазмасын кагаз бетине түшүрүү максатка ылайыктуу. Мындай барактарды бир жагынан гана толтуруу керек, зарыл болгон учурда баракты кайра жазбай туруп, ар кандай тексттик киргизүүлөрдү же, тескерисинче, өзгөчөлүктөрдү жасоо үчүн бир тарапка гана толтуруш керек. Ар бир баракты толтурбастан, кийинки толуктоолор жана өзгөртүүлөр үчүн орун калтыруу зарыл. Тексттин маанилүү бөлүгүн бөлүп көрсөтүү үчүн түстү, контурду, маркерди жана башкаларды колдонууга болот.

Берилген темадан четтебөө үчүн дайыма сак болуу зарыл. Бир-эки аспектиге берилип кетүү жана натыйжада бир катар негизги ойлорду камтыбаган текстти алуу өтө оңой. Кириш сөздү эки жолу жазган жакшы. Магистрдик диссертациянын башында максатты, негизги гипотезаны(божомолду) түзүп, милдеттерди аныктап, аягында эмне менен аяктаганды так билүү зарыл. Кийинки, иштин борбордук бөлүгүн түзүүнү улантуу болуп саналат. Борбордук бөлүккө жайгаштыра турган жоболорду тандап, алардын ар бирин кыска абзац катары жазууга болот (өзүнчө кагазга же тексттик процессорго). Негизги бөлүктүн версиясын мүмкүн болушунча эрте даярдоо зарыл. Тексттин версиясы менен канчалык көп иштесе, аны ошончолук жакшыртууга болот.

Иштин негизги бөлүгүнүн чоң бөлүгүн түзгөндөн кийин, анын акыркы бөлүгүн жазуу керек. Эми корутунду иштин мазмунун чындап жыйынтыктарына ишенүүгө болот. Чыгарма эмне жөнүндө жазылганын жана тыянактар эмне экенин так билгенден кийин, кириш сөздү жазууга болот, мурда жазылганды толуктап көрсөтүш керек.

Ар бир аткарган жумушка убакыт бөлүп коюу зарыл. Мындай бөлүнүш ишти аткарууга абдан пайдалуу. Бир нече күндөн кийин ага кайра кайрылып, буга чейин жазылган текстти объективдүү карап, анын мазмунун жакшыртуунун көптөгөн жолдорун көрсө болот. Текстти даярдап жатканда, илимий жетекчилер менен кеңешип, ага иштин айрым бөлүктөрүн окуп, анын мазмунунун негизги пункттарын талкуулоо зарыл.

Бардык керектүү материалдар чогултулгандан кийин, илимий жетекчинин макулдугун алган жалпылоолорду жазып, кол жазманын текстинин деталдуу тегизделиши баштагоо болот. Ар бир жыйынтык, сүрөттөр, таблицалар текшерилет жана сын көз караш менен бааланат. Диссертант дагы бир жолу анын илимий ишинин аталышы жана анын бөлүмдөрүнүн жана бөлүмчөлөрүнүн аталышы алардын мазмунуна канчалык туура келерин текшерип, диссертациянын курамын, материалдардын жайгашуусун жана алардын рубрикасын тактайт.

Магистрдик ишти илимий сыноодон өткөрүүнүн негизги талаптары

1. Магистрдик диссертацияны коргоо үчүн магистрант РИНЦ менен журналдарда кеминде 2 макала жарыялашы керек;
2. 3 илимий-практикалык конференцияларда (регионалдык, республикалык жана эл аралык) илимий доклад жасашы керек (бардык үч республикалык, эл аралык, бирок үч регионалдык конференцияга жол берилбейт);
3. Автореферат коргоого чейин 10 күндөн кечиктирилбестен жарыяланууга тийиш;

4. Магистрдик диссертациянын көлөмү: коомдук илимдер боюнча кеминде 80 бет, так, табигый илимдер боюнча 60 бет;
5. Антиплагат тарабынан аныкталган оригиналдуулук коомдук-гуманитардык, коомдук илимдер үчүн 60 пайызды түзөт жана так табигый илимдер боюнча кеминде 55 пайыз талап кылынат;

5.2 Магистрдик диссертацияны структурлоо

Магистрдик диссертация квалификациялык эмгек болгондуктан, ал теориялык илимий баалуулугу, теманын актуалдуулугу жана алынган натыйжалардын колдонулган мааниси боюнча гана эмес, жалпы техникалык даярдыктын деңгээли боюнча да бааланат, бул баарынан мурда анын структурасында чагылдырылган илимий эмгек.

Диссертациянын структурасы - бул негизги текстти, б.а. бөлүмдөрдү жана бөлүмчөлөрдү камтыган анын негизги бөлүктөрүнүн тизилишинин ырааттуулугу. Адатта, диссертациялык иштин белгилүү бир түзүмү түзүлгөн, анын негизги элементтери алардын жайгашуу тартибинде төмөнкүлөр болуп саналат:

- титулдук барак;
- мазмуну;
- диссертациянын тексти:
 - киришүү;
 - негизги бөлүгүнүн бөлүмдөрү жана бөлүмчөлөрү;
 - корутунду;
- кыскартуулардын, шарттуу белгилердин, символдордун, бирдиктердин жана терминдердин тизмеси;
- адабияттардын тизмеси;
- тиркемелер.

Титулдук барак диссертациялык иштин биринчи бети болуп саналат жана так аныкталган эрежелер боюнча толтурулат. Магистрдик диссертациянын титулдук барагынын формасы 1-тиркемеде берилген.

Титулдук барактан кийин мазмуну жайгаштырылат, анда диссертациялык иштин негизги бөлүктөрүнүн тизмеси келтирилет жана алар башталган барактар көрсөтүлөт.

Мазмундун аталыштары тексттеги аталыштарды так кайталашы керек. Тексттеги аталыштарга салыштырмалуу аларды кыскартуу же башка формулада, ырааттуулукта жана биргелешип берүү мүмкүн эмес. Магистрдик диссертациянын мазмунун туура тариздөөнүн мисалы 2-тиркемеде келтирилген.

Диссертацияга киришүү төмөнкү негизги структуралык элементтерди камтыйт:

- тандалган теманын актуалдуулугу;
- анын илимий жактан иштелип чыгуу даражасы;
- изилдөөнүн максаты, объектиси, предмети;
- гипотеза жана милдеттер;
- изилдөөнүн методологиясы, методдору жана эксперименталдык базасы;
- алынган натыйжанын теориялык жана практикалык мааниси;
- жыйынтыктардын аныктыгынын жана апробациясынын даражасы.

Киришүү - бул бардык зарыл болгон квалификациялык мүнөздөмөлөрүн камтыган диссертациянын өтө жооптуу бөлүгү. Ошондуктан, кириш сөз изилдөөнүн актуалдуулугунан башталат.

Диссертациялык иштин тандалып алынган темасынын актуалдуулугун негиздөөдө каралган проблема боюнча адабияттын кыскача баяндамасы түзүлөт жана бул тема али ачыла элек (же жарым-жартылай же туура эмес аспектте гана ачылган) деген жыйынтыкка алып келиши көрсөтүү зарыл, андан ары иштеп чыгууга муктаж экендигин негиздөө керек. Тема боюнча адабияттарды карап чыгуу атайын адабияттар менен диссертанттын кылдат тааныштыгын, булактарды системалаштыруу, аларды сын көз менен кароо, маанилүү нерсени бөлүп көрсөтүү, башка изилдөөчүлөр тарабынан мурда жасалган бааларга баа берүү, теманы изилдөөнүн азыркы абалында негизги нерсени аныктоо жөндөмүн көрсөтүшү керек. Мындай кароонун материалдары белгилүү бир логикалык байланышта жана ырааттуулукта уюштурулушу зарыл, ошондуктан, адабияттардын тизмеси жана алардын басылмаларынын хронологиялык таблицасы белгилүү тартибинде гана берилбеши керек. Магистрдик диссертация, адатта, салыштырмалуу тар темага арналгандыктан, мындай серепте диссертанттын окулган китебинен билген нерселеринин бардыгын баяндоонун кажети жок.

Киришүүдө илимий процесстин башка элементтери да аныкталат. Алар, атап айтканда, иштин өзү кайсы конкреттүү материалда аткарылганын көрсөтүүнү камтыйт. Бул жерде ошондой эле маалымат алуунун негизги булактарына мүнөздөмө берилет (расмий, илимий, методикалык ж.б.), Ошондой эле жүргүзүлгөн изилдөөнүн методологиялык негиздери көрсөтүлөт. Кириш бөлүгүнүн аягында диссертациялык иштин структурасын ачып берүү, б.а. анын структуралык элементтеринин тизмесин берүү жана алардын жайгашуусунун ырааттуулугун негиздөө максатка ылайыктуу.

Диссертациянын негизги бөлүгүнүн бөлүмдөрүндө изилдөөнүн методикасы жана техникасы кеңири каралып, натыйжалары жалпыланат. Илимий маселенин чечилишин түшүнүү үчүн зарыл болбогон бардык материалдар тиркемелерге киргизилет. Негизги бөлүктүн бөлүмдөрүнүн мазмуну диссертациялык иштин темасына дал келиши жана аны толугу менен ачып бериши керек. Бөлүмдөрдүн аталыштары чыгарманын аталышын, бөлүмчөлөрдүн аталыштарын – бөлүмдөрдүн аталыштарын кайталабоого тийиш.

Магистрдик диссертациянын текстинин курамдык бөлүктөргө бөлүнүшү, бир бөлүгүнүн экинчисине өтүшүндө логикалык байланышта болуусу зарыл. Абзац көбүнчө жалпы темасын бөлүшкөн бир катар сүйлөмдөрдү бириктирүү үчүн колдонулган композициялык шайман катары каралат. Демек, диссертациялык иштин текстин абзацтарга туура бөлүштүрүү аны окууну жана түшүнүүнү бир кыйла жеңилдетет.

Ар бир абзацта фактыларды баяндоодо ырааттуулукту жана ырааттуулукту сактоо, аларды берүүнүн ички логикасын сактоо керек, ал тексттин мүнөзү менен олуттуу өлчөмдө аныкталат. Диссертациялык иштин текстин чоңураак бөлүктөргө бөлүүгө келсек, алардын бөлүнүшү текстти механикалык бөлүү жолу менен жүргүзүлбөйт. Аны структуралык бөлүктөргө бөлүү түшүнүктү бөлүүнүн логикалык эрежелерин эске алуу менен жасалышы керек. Негизги бөлүмдүн бөлүмдөрүн бөлүмчөлөргө бөлүү мисалында мындай эрежелерди колдонууну карап көрөлү. Бөлүм өзүнүн маанилик мазмуну боюнча ага тиешелүү бөлүмчөлөрдүн суммаланган маанилик мазмунуна так ылайык келүүгө тийиш. Муну аткарбоо кош структуралык каталарга алып келиши мүмкүн. Биринчи түрдөгү ката, анын бөлүмчөлөрүнүн жалпы көлөмүнүн маанилик мазмуну боюнча бөлүмү,

башкача айтканда, жөнөкөй сөз менен айтканда, мааниси боюнча ашыкча бөлүмчөлөрдү камтыйт.

Илимий тексттеги ар кандай аталыш мүмкүн болушунча кыска болушу керек. Бирок, анын ашыкча кыскалыгы да каалабайт. Белгилей кетчү нерсе, аталышы канчалык кыска болсо, анын мазмуну ошончолук кеңири болот. Бир сөздөн турган аталыштар өзгөчө коркунучтуу. Мындай аталышка ылайык, мындай аталыштан кийинки тексттин темасын баалоо кыйын. Диссертациянын автору бөлүмдүн мазмунун аталышында өтө так жеткирүүнү каалаганда дагы бир чектен чыгат. Тексттин рубрикациясы анын курамдык бөлүктөрүнүн жайгашуу ырааттуулугун сандык белгилөө менен айкалыштырылат.

Диссертациялык иш корутунду менен аяктайт. Диссертациянын бул бөлүгү илимий маалыматтын негизги бөлүгүндө топтолгон синтездин формасы түрүндө болот. Бул синтез - жалпы максаты жана кириш сөзүндө белгиленген конкреттүү милдеттери менен алынган жыйынтыгы жана алардын катышы ырааттуу, логикалык жактан сымбаттуу берүү. Коргоо учурунда илимий жаңылыктар талкуусуна жана баалоосуна алып келет. Бул корутунду кыскача берилген бөлүмдөрдүн аягындагы тыянактардын механикалык жыйындысы менен алмаштырылбашы керек, бирок көбүнчө номерленген абзацтардын бир бөлүгү катары таризделген изилдөөнүн жыйынтыгын түзгөн жаңы, олуттуу нерсени камтышы зарыл. Алардын ырааттуулугу диссертациялык изилдөө логикалык ырааттуулук менен аныкталат. Бул акыркы жыйынтыктардан келип чыккан, анын илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси гана эмес, практикалык мааниси да көрсөтүлөт.

Жыйынтыктоочу бөлүк ошондой эле аткарылган иштин жалпыланган жыйынтыктоочу баалоосунун болушун болжолдойт. Ошол эле учурда анын негизги мааниси эмнеде, кандай маанилүү илимий жыйынтыктар алынганын, кандай жаңы илимий милдеттер диссертациялык изилдөө жүргүзүүгө байланыштуу турганын көрсөтүү маанилүү. Мындай план боюнча түзүлгөн акыркы бөлүк диссертациянын теориялык деңгээлинин мүнөздөмөсүн толуктайт, ошондой эле анын авторунун кесиптик жетилгендигин жана илимий квалификациясынын деңгээлин көрсөтөт.

Корутунду теориялык материалдын баалуулугун арттырган практикалык сунуштарды да камтышы мүмкүн. Бирок мындай сунуштар сөзсүз түрдө диссертант өзү жүргүзгөн иштердин чөйрөсүнөн келип чыгышы керек. Ошентип, жогоруда айтылгандардын бардыгын жыйынтыктап жатып, диссертациянын корутунду бөлүгү жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыктарынын жөнөкөй тизмеси эмес, алардын жыйынтыктоочу синтези, б.а. анын автору тарабынан маселени изилдөөгө жана чечүүгө киргизилген жаңы нерсенин формулировкасы деп ырастоого болот. Адабияттын тизмесине кирген адабияттар диссертацияда колдонулушу зарыл.

5.3 Магистрдик диссертациянын жазуунун жалпы эрежелери, структурасы, көлөмү

Магистрдик диссертацияны структурасы, түзүмү, көлөмү жана жалпы эрежелери магистрдик диссертациянын түзүмү жана структурасы диссертациялык иштерге коюлган талаптарга жооп бериши керек, анын ичинде:

- жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты;
- "педагогикалык билим берүү" (Даража – магистр);
- "ТалМУда жыйынтыктоочу мамлекеттик аттестацияны өткөрүү тартиби" жоболору.

Бүтүрүүчү квалификациялык иштин (магистрдик диссертациянын) көлөмү 80ден 110 бетке чейинки басма текстти түзүшү керек (тиркемелерди эсепке албаганда Талаалардын төмөнкү өлчөмдөрү сакталат: - сол жагы - 25 мм; - оң жагы-10 мм; - үстү-20 мм; - асты-20 мм. Текст компьютерде 1,5 интервал аркылуу аткарылышы керек, стандарттуу шрифт- Times New Roman, өлчөмү 14.

Диссертациянын главаларынын (бөлүмдөрүнүн) аталыштары, "киришүү", "корутунду", "адабияттардын тизмеси", "тиркемелер" деген сөздөр баш тамгалар менен аягында чекит коюлбастан жазылат. Аталыштар тексттен жогору жана ылдый үч аралыкта бөлүнөт. Рубриканын бирдей баскычтарынын аталыштары бири-биринин астына коюлушу керек. Ар бир кийинки этаптын аталыштары мурунку этаптын аталыштарына карата үчтөн бешке чейин оңго жылдырылат. Структуралык элементтердин аталыштары жана бөлүмдөрдүн, абзацтардын аталыштары магистрдик диссертацияда саптын ортосунда, аягында чекит коюлбай, чоң тамгалар менен басылышы керек. Эгерде аталыш эки сүйлөмдөн турса, анда алар мезгил менен бөлүнөт.

Аталыштар менен тексттин ортосундагы аралык 15 мм (бир бош сап) болушу керек, аталыштардын ортосунда бирдей аралык болушу зарыл. Ар бир бөлүм жаңы барак менен башталышы керек. Аталыштарда "бөлүм", "параграф", жана башкалар жазылбайт. Магистрдик диссертациянын главаларында (бөлүмдөрүндө) 1, 2, 3 катар номери болууга тийиш. Параграфтар ар бир бөлүмдүн чегинде иреттик номерлениши керек. Параграф номери 1.1, 1.2, 2.1, 2.2 сыяктуу чекит менен бөлүнгөн бөлүмдүн номерин жана абзацтын иреттик номерин камтыйт. ж.б. иштин барактары араб цифралары менен номерлениши керек, изилдөөнүн бүткүл тексти боюнча кайчылаш номерлениши керек. Магистрдик диссертациянын биринчи бети титулдук барак болуп саналат, анда барактардын номерлери коюлбайт, кийинки бетке "2" саны коюлат жана башкалар. Өзүнчө барактарда жайгашкан сүрөттөр жана таблицалар жана башка басылмалары иштин барактарынын жалпы номерлөөсүнө киргизилет.

Таблица маалыматты берүүнүн бир ыкмасы болуп саналат, мында санариптик же тексттик материал вертикалдуу жана горизонталдуу сызгычтар менен бири-биринен бөлүнгөн мамычаларга топтолот. Таблицада шрифттин өлчөмүн 12ге чейин, ал эми сап аралыгын 1,0 ге чейин азайтууга жол берилет. Мазмуну боюнча таблицалар аналитикалык жана аналитикалык эмес болуп бөлүнөт. Аналитикалык таблицалар санариптик көрсөткүчтөрдү иштеп чыгуунун жана талдоонун натыйжасы. Адатта, мындай таблицалардан кийин жаңы (корутунду) билим катары жалпылоо жүргүзүлөт, ал текстке "Таблица деп жыйынтык чыгарууга мүмкүндүк берет...".

Аналитикалык эмес таблицаларда, эреже катары, маалымат же билдирүү үчүн гана зарыл болгон иштетилбеген статистикалык маалыматтар жайгаштырылат. Ар бир

таблицада иреттик номер жана теманын аталышы жазылат. Теманын аталышы таблицанын мазмунун аныктайт. Мындай аталыш аягында чекит жок баш тамга менен жазылат. Таблицанын иреттик номери аны текст менен байланыштырууга кызмат кылат. Таблицалар араб цифралары менен номерленет. Таблицанын номери бөлүмдүн номеринен жана таблицанын катар номеринен турушу керек. Таблицанын керектүү элементтери жана алардын графикалык жайгашуу тартиби төмөндө көрсөтүлгөн.

Таблица графиктердин жана саптардын жыйынтыгын чыгара алат. Ар бир таблица тексттеги шилтемени талап кылат. Таблицага шилтеме теманын аталышы кайталанбашы үчүн түзүлүшү керек. Туура иштелип чыккан таблицанын мисалын келтирели.

Таблица түзүүнүн негизги эрежелери:

- таблицалардын аталыштарын так формулировкалоо;
- айкын жана кыскача таблицанын саптарын жана графаларын туура формулировкалоо;
- көрсөткүчтөрдүн ыраттуулугун сактоо;
- өлчөө бирдиктерин туура көрсөтүү;
- графтарды нумерлоо;
- хронологиялык тартипте жайгаштыруу;
- эгерде таблицада абсолюттук жана салыштырмалуу көрсөткүчтөрү бар болсо, аларды ыраттуулук менен таблицага киргизүү керек.

Таблицаларда келтирилген бардык маалыматтар анык, бир тектүү жана салыштырылуучу болууга тийиш, аларды топтоштуруунун негизинде маанилүү белгилер жатышы керек. Диссертациянын текстине шилтемесиз басылып чыккан таблицаларды жайгаштырууга жол берилбейт. Диссертацияга жөнөкөй текст менен берүү кыйын болгон таблицаларды гана коюу керек (эксперименталдык байкоолордун натыйжалары, статистикалык маалыматтарды салыштыруу, деталдуу маалымдама маалыматтары ж.б.).

Магистрдик диссертациянын тексттик материалы ар түрдүү болот. Ага (жогоруда талкууланган элементтерден тышкары композициялар жана рубрикациялар) адатта сандарды, тамгаларды белгилөөлөр, цитаталар, шилтемелер, саноолор ж. б., б. а, бул атайын техникалык жазуу эрежелерин, анын иштеп чыгууда билимди талап кылат. Диссертациялык иштерде цифралык, тамгалык жана сандардын алфавиттик - сандык формасы колдонулат.

Ар бир иллюстрация текстке, ал эми текст иллюстрациясына жооп бериши керек. Диссертациядагы бардык иллюстрациялар номерлениши керек. Иллюстрациянын номери бөлүмдүн номеринен жана иллюстрациянын катарынан турушу керек.

Алынган материалдар ишенимдүү булакка таянуу менен аны тастыктоо үчүн же тигил же бул илимий чыгарманы сын көз караш менен талдоо үчүн цитаталарды келтирүү керек. Ар бир цитата булак шилтемеси, библиографиялык сүрөттөмө менен коштолот, стандарттардын библиографиясынын талаптарына ылайык келтирилет. Академиялык этикет цитатаны так чыгарууну талап кылат.

Төмөнкү четтөөлөргө гана жол берилет:

- эгерде сөздөрдүн жазылышы жана тыныш белгилеринин коюлушу автордун стилинин жеке өзгөчөлүгү болуп саналбаса;
- өзүм билемдик менен кыскартылган сөздөрдү толук сөздөргө жайылтуу, мисалы, сөздүн кошумча бөлүгүн түз кашаага чаптоо;

- цитатадагы айрым сөздөрдү жана сөз айкаштарын өткөрүп жиберүү, биринчиден, цитатанын авторунун ой-пикирин өткөрүп жиберүү менен бурмалоого болбойт.

Тиркеме - бул тексттин көмөкчү бөлүгү кошумча (адатта шилтеме) мааниси, бирок теманы толук чагылдыруу үчүн зарыл болуп саналат. Мазмуну боюнча колдонмолор ар түрдүү. Бул, мисалы, иш-чаралар, чыныгы документтердин көчүрмөлөрү, пландар жана протоколдор болушу мүмкүн, билим берүү мекемесинин педагогикалык кеңештеринин ченемдик документтерден жоболор ж.б. Формасы боюнча алар текст, таблицалар, графиктер болушу мүмкүн, схемалар. Тиркемелерге колдонулган адабияттардын библиографиялык тизмесин, бардык түрдөгү көмөкчү көрсөткүчтөрдү киргизүүгө болбойт.

Тиркемелер диссертациянын уландысы катары анын кийинки беттери боюнча өз алдынча блок түрүндө берилет, ар бир тиркеме өзүнчө жаңы барактан башталат.

Илимий материалды баяндоодо көп учурда түшүндүрмөлөрдү жасоо, кошумча фактыларды, кошумча ой жүгүртүүлөрдү жана тактоолорду келтирүү, маалымат булактарын жана алардын өзгөчөлүктөрүн сүрөттөө зарыл. Бул учурларда, мисалы, материал менен жаңы текст тоскоол болбош үчүн, кашаанын ичинде тексттин ичинде жайгаштырылган же жазууларды колдонуу (киришүү катары сунуш), же, эгерде мындай эскертүүлөрдө көлөмү боюнча бир топ маанилүү материал камтылса, сап алдындагы эскертүүгө киргизилет (б.а. шилтеме катары таризделет), же главалардын жана жуп графалардын аягында жайгаштырылат.

Мазмуну боюнча эскертүүлөр ар түрдүү:

- негизги тексттин маанилик түшүндүрмөлөрү же ага толуктоолор;
- чет тилдеги сөздөрдүн, сөз айкаштарынын, сүйлөмдөрдүн котормосу;
- терминдердин аныктамалары же эскирген сөздөрдүн маанисин түшүндүрүү;
- негизги текстте эскерилген же акылга сыярлык адамдар, окуялар, чыгармалар жөнүндө маалымкаттар;
- басылманын бул жерин башка гимн менен анын деталдарын камтыган жерлери менен байланыштырган кайчылаш шилтемелер

6 МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫ КОРГОО ТАРТИБИ

6.1 Магистрдик диссертациянын алдын-ала корголушу

Магистрдик диссертациянын алдын-ала коргоолушу. Магистрдик диссертациянын алдын ала коргоосу магистрдик бөлүмдүн жыйындысында өткөрүлөт. Магистрдик бөлүм коргоо чейин алты жума бою тиешелүү программасы боюнча магистранттарды даярдоо үчүн жооптуу болуп саналат.

Магистратуранын отурумунда тиешелүү программа боюнча окуп жаткан бардык магистранттар чакырылат. Алдын ала коргоонун максаты магистранттар жыйынтыктоочу мамлекеттик аттестацияга өз убагында даярдоо болуп саналат.

Алдын ала коргоонун максаты магистранттын жыйынтыктоочу мамлекеттик аттестацияга өз убагында даярдоо болуп саналат.

Магистрант магистратура бөлүмүнүн мүчөлөрүнүн алдында өзүнүн изилдөө темасы боюнча баяндама жасайт. Анда тандалган теманын актуалдуулугун; аныкталган карама-каршылыктарды; изилдөөнүн көйгөйүн, максатын жана милдеттерин; объект жана

изилдөөнүн предметин; изилдөө учурунда алынган жыйынтыктарды, темасы боюнча илимий жаңылыкты жана колдонмо баалуулукту; диссертациянын негизги идеяларын жана корутундуларын баяндап берет жана негиздейт. Доклад аяктагандан кийин бөлүмдүн мүчөлөрү изденүүчүгө мазмунуна байланыштуу суроолорду беришет.

6.2. Мамлекеттик аттестациялык комиссияга даярдалуучу негизги документтер

Магистр даражасына талапкер мамлекеттик аттестациялык комиссияга төмөндөгү документтерди бериши зарыл:

- диссертациялык иш;
- илимий жетекчинин пикири (4-тиркеме);
- рецензия (5-тиркеме);
- "Антипланат" программасында диссертацияны текшерүү жөнүндө маалымкат.

Пикирде мамлекеттик аттестацияга магистрдик диссертацияларды коргоону жүргүзүү укугу берилген жолдомого жана программаны аткарган тууралуу маалыматта диссертанттын ылайыктуулугу көрсөтүлөт. Андан кийин илимий жетекчи кыскача анын актуалдуулугун, теориялык деңгээлин жана практикалык маанисин, коюлган маселелерди чечүүнүн толуктугун, тереңдигин жана оригиналдуулугун белгилейт, ошондой эле ишти коргоого даяр экендиги тууралуу баа берет. Илимий жетекчинин пикиринде магистрдик диссертацияларга коюлган талаптарга канчалык деңгээлде туура келерин көрсөтүү менен ("эң жакшы", "жакшы", "канааттандыраарлык", "канааттандыраарлык эмес") деген баа коюу менен аяктайт.

Магистрдик диссертация милдеттүү түрдө рецензияланат. Рецензент диссертациялык изилдөө жүргүзүлгөн тема боюнча билим тармагынын адистеринен дайындалат. Рецензент катары университеттин профессору же ассистенти, ошондой эле жогорку педагогикалык билимге ээ болгон жогорку же орто башкаруунун практикалык кызматкери боло алат. Рецензент рецензияланган диссертациянын маңызын жана негизги жоболорун квалификациялык талдоону жүргүзүүгө милдеттүү, ошондой эле тандалган теманын актуалдуулугун, аны ачууга болгон мамиленин өз алдынчалыгын, өз көз карашынын болушун, илимий изилдөө методдорун колдоно билүүнү, тыянактардын жана сунуштардын негиздүүлүгүнүн деңгээлин, алынган натыйжалардын ишенимдүүлүгүн, алардын жаңылыгын жана практикалык маанилүүлүгүн баалоого милдеттүү.

Мындай иштин оң жактары менен катар, кемчиликтер да белгиленет, атап айтканда, материалды баяндоонун логикалуулугунан жана сабаттуулугунан четтөөлөр көрсөтүлөт, фактылык каталар табылат ж.б. рецензиянын көлөмү адатта тексттин бир – эки барагын түзөт. Илимий жетекчи жана рецензент тарабынан диссертациялык ишти баалоо жөнүндө сөз болгондо, мындай иштин "актуалдуулугу", "жаңылыгы" жана "практикалык маанилүүлүгү" түшүнүктөрүнүн мазмунуна токтолуу керек, анткени бул түшүнүктөр көп учурда эки ача түшүнүлөт, бул магистрант тарабынан жүргүзүлгөн изилдөөнүн объективдүү баалоосун кыйындатат.

Тандалган теманын актуалдуулугун баалоодо өлкөдөгү же дүйнөдөгү социалдык-саясий кырдаалдан гана баштоого болбойт.

Инсанга билим берүү, аны окутуу же тарбиялоо проблемаларына, азыркы коомдун жана мамлекетти өнүктүрүүгө жана коомдо өз тагдырын өзү аныктоого жана өзүн-өзү ишке ашырууга даярдоого болгон талаптарына көңүл буруу зарыл. Тандалган теманын

практикалык актуалдуулугун баалоо менен конкреттүү илимий изилдөөнүн мүнөзү ошол баалуулуктан көз каранды экендигин эске алуу зарыл.

Эгерде диссертация методологиялык мүнөзгө ээ болсо, анда анын практикалык мааниси изилдөөнүн негизги жыйынтыктарынын илимий басмаларда жарыялоодо, автордук күбөлүктөрдүн, изилдөөлөрдүн жыйынтыктарын практикага киргизүү жөнүндө актылардын болушунда; илимий-практикалык конференцияларда изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоодо; билим берүү мекемелеринин окуу процессинде илимий иштеп чыгууларды пайдаланууда көрүнүшү мүмкүн.

Эгерде диссертация методикалык мүнөзгө ээ болсо, анда анын практикалык мааниси педагогикалык практиканы өркүндөтүү методдорунун жана инструменттеринин эксперименталдык ишинин натыйжасында илимий жактан негизделген жана сыналган учурда болушу мүмкүн. Бул жерде жаңы илимий негиздөө жана иштеп жаткан системалар, ыкмалар, түрлөрү жана педагогикалык иштин тигил же бул түрүн каражаттарын иштеп чыгуу боюнча изилдөөлөрдү камтыйт.

Толук бүткөн диссертациялык иш магистранттын илимий жетекчисинин пикири, рецензиясы менен бирге мамлекеттик аттестациялык комиссияга Магистрдик диссертацияны коргоонун белгиленген мөөнөтүнөн эки жума мурда берилет.

6.3 Магистрдик диссертациянын ачык коргоо процедурасы

Магистрантты мамлекеттик аттестациялык комиссиянын отурумунда чыгып сүйлөөгө даярдоо диссертанттын өзү тарабынан коргоого даярдалган, мамлекеттик аттестациялык комиссиянын отурумунда окулган (же кайра айтылган) негизги документ болуп баяндаманын конспектиси эсептелет. Изденүүчүнү диссертациясын коргоого даярдоосу анын диссертациялык изилдөөнүн натыйжалары боюнча баяндамадан башталат. Ал өзүнүн баяндамасында жүргүзүлгөн иштин натыйжаларынын теориялык жана практикалык маанисин ачып берүүсү зарыл.

Структуралык жактан баяндаманы үч бөлүккө бөлүүгө болот, алардын ар бири өз алдынча болгону менен алар логикалык жактан өз ара байланышкан жана жалпысынан жүргүзүлгөн изилдөөнүн мазмунун мүнөздөгөн бирдикти билдирет.

Докладдын биринчи бөлүгү негизги пункттарда диссертациянын киришүүсүн кайталайт. Бул бөлүктө теманын актуалдуулугу мүнөздөлгөн маанилик аспектилерге туура келет, илимий проблеманын сыпаттамасы берилет, диссертациянын максаты түзүлөт, диссертациянын иш жүзүндөгү материалы алынган ыкмалар көрсөтүлөт.

Биринчи киришүү бөлүктөн кийин экинчи, көлөмү боюнча эң чоң бөлүгү келет, ал жүргүзүлгөн изилдөөнүн логикасы менен белгиленген ырааттуулукта диссертациялык иштин ар бир бөлүмүн мүнөздөйт. Мында коюлган милдеттерди аткарууга жана жыйынтыктоочу жыйынтыктарга өзгөчө көңүл бурулат. Баяндама диссертациянын корутундусунун тексти боюнча курула турган бөлүгү менен аяктайт. Бул анын текстинен жалпы тыянактарды санап (негизги бөлүмдүн бөлүмдөрүн мүнөздөөдө жасалган жеке жалпылоолорду кайталабастан) жана негизги сунуштарды бириктирип көрсөтүлөт.

Баяндаманын текстине таркатылуучу материал (схемалар, таблицалар, графиктер, диаграммалар ж.б.) даярдалышы мүмкүн, ал сунушталып жаткан жоболорду далилдөө жана жасалган тыянактарды жана сунуш кылынган сунуштарды негиздөө үчүн зарыл. Диссертациянын коргонуусунун тексти түзүлгөндөн кийин, диссертациянын пикиринде

камтылган суроолорго, сын-пикирлерге жана каалоолорго жазуу жүзүндө жоопторду даярдап алуу зарыл, андан кийин рецензияда камтылган бардык суроолорго жана сын-пикирлерге жазуу жүзүндө жоопторду жазып алуу керек.

Коргоо учурунда ашыкча толкундануу суроолорго туура жана тынч жооп берүүгө тоскоол болбошу үчүн, жоопторду даярдоонун жазуу түрү зарыл. Жооптор кыска, так жана жүйөлүү болушу керек. Диссертациянын текстине шилтеме жасоо мүмкүн болсо, анда алар сөзсүз түрдө жасалышы керек. Бул жоопторго эң ишенимдүүлүктү берет жана ошол эле учурда жүргүзүлгөн изилдөөнүн натыйжаларынын негиздүүлүгүн баса белгилейт. Магистрант жасаган иштин эң маанилүү натыйжаларын визуалдык жана концентрацияланган формада камтыган аналитикалык таблицаларга, графиктерге жана схемаларда берүү эң натыйжалуу болот. Мындай материалдардын бир бөлүгүн мамлекеттик аттестациялык комиссиянын жыйындар залында презентация түрүндө көрсөтүү үчүн да даярдык болот.

Магистрдик диссертацияны ачык коргоонун жол-жобосу мамлекеттик аттестациялык комиссиянын жыйынында ишке ашат. Бул илимий талкуу мүнөзүнө ээ жана жогорку талап, принципиалдуу жана илимий этиканы сактоо шартында орун алат, мында толук талдоо магистрдик диссертацияда камтылган бардык илимий жана практикалык тыянактардын жана сунуштардын аныктыгына жана негиздүүлүгүнө дуушар болушу керек. Мамлекеттик аттестациялык комиссиянын төрагасы диссертациянын аталышын, анын авторунун фамилиясын, аты-жөнүн көрсөтүү менен аны коргоо жөнүндө жарыялагандан башталат, ошондой эле зарыл документтердин бар экендиги жөнүндө баяндайт.

Магистрдик диссертациянын ачык коргоо процедурасы андан кийин илимий изилдөөнүн негизги жыйынтыктарын билдирүү үчүн сөз магистранттын өзүнө берилет. Ал теориялык окутуу, эрудиция жана жеткиликтүү, анын жогорку даражасын көрсөтүүгө багытталган алдын ала даярдалган баяндамасы боюнча негизделген изилдөөнүн негизги илимий жыйынтыктарын баяндайт. Магистрант мамлекеттик аттестациялык комиссиянын мүчөлөрүн жана залдагы бардык катышуучуларды өзүнүн баяндамасынын тексти менен тааныштыруу менен негизги көңүлүн өзү иштеп чыккан изилдөөнүн башкы жыйынтыктарына, жаңы теориялык жана колдонмо жоболорго көңүлдөрүн буруусу зарыл.

Зарыл болгон учурда магистрант кошумча даярдалган таблицаларга, схемаларга жана графиктерге шилтеме жасайт. Ошондой эле атайын даярдалган слайддарды, плакаттарды ж.б. колдонууга болот. Баяндаманын текстинин мазмуну гана эмес, магистранттын сүйлөгөн сөзүнүн мүнөзү, анын берилген суроолорго берген жоопторунун ишенимдүүлүгү коргоого баа берүүнү олуттуу түрдө аныктайт, эл алдында чыгып сүйлөөнүн айрым эрежелерин билдирүү акылга сыярлык.

Магистранттын сүйлөгөн сөзү грамматикалык жактан так, ишенимдүү, түшүнүктүү жана ынандуу болушу өзгөчө маанилүү. Магистрант баяндаманы так илимий, мазмуну боюнча жакшы далилдөөгө аракет кылышы керек. Магистранттын сөзү так жана ишенимдүү гана болбостон, темпке, көлөмгө жана интонацияга көз каранды болгон экспрессивдүү болушу керек. Эгерде ал шашып сүйлөп, сөздүн аягын жутуп же өтө акырын жана бүдөмүк сүйлөсө, анда сүйлөөнүн сапаты андан кескин төмөндөйт. Сөз сүйлөгөндөн кийин төрага сын-пикирлерге жооп берүү үчүн магистрантка сөз берет.

Андан кийин мамлекеттик аттестациялык комиссиянын мүчөлөрү жана коргоого чакырылган адамдар оозеки түрдө магистрдик диссертацияда козголгон маселелер, изилдөө методдору, жыйынтыктарын тактоо ж.б. боюнча каалаган суроолорун бере алышат. Мамлекеттик аттестациялык комиссиянын мүчөлөрүнүн жабык жыйынында коргоонун жыйынтыктары чыгарылат жана аны баалоо жөнүндө чечим кабыл алынат. Бул чечим жыйынга катышкан Комиссия мүчөлөрүнүн жөнөкөй көпчүлүк добушу менен кабыл алынат. Добуштардын саны тең болгондо төраганын добушу чечүүчү болуп саналат.

6.4. Магистрдик диссертацияны баалоо критерийлери

Ар бир магистрдик диссертацияны баалоодо МАКтын мүчөлөрү теманын актуалдуулугун, жыйынтыктардын теориялык жана практикалык маанисин, рецензенттин жана илимий жетекчинин пикирин, отчеттун толуктугун жана суроолорго жоопторду эске алышат. Жабык жыйналышында магистрдик дипломдук коргоо аяктагандан кийин МАК өзүнүн ишинин жыйынтыгын чыгарат. Чечим жыйналышка катышкан МАКтын мүчөлөрүнүн жөнөкөй көпчүлүк добушу менен кабыл алынат.

Магистрдик диссертация "эң жакшы", "жакшы", "канааттандырарлык" жана "канааттандырарлык эмес" баалоо системасы боюнча бааланат.

Эгерде магистрант төмөнкү шарттарды аткарс, анда ага "эң жакшы" деген баа берилет:

- магистрдик диссертация жогорку теориялык жана методологиялык деңгээлде жүргүзүлсө;
- методдору иштин максаттарына жана милдеттерине шайкеш келсе;
- тема ата мекендик жана чет өлкөлүк тажрыйбаны эске алуу менен ачылса;
- диссертация чыгармачыл мүнөзгө негизделсе;
- корутундулары чыгарылса, тиешелүү сунуштар берилсе, изилдөөлөрдүн жаңы перспективалары аныкталса;
- чыгарма сабаттуу, адабий тилде жазылса жана жазуу талаптарына туура келсе, жасалгаланса;
- иллюстрациялык материал өкүлчүлүк менен берилген жана аткарылган иштин эң маанилүү натыйжалары жөнүндө түшүнүк берсе;
- автор суроолорго жүйөлүү жана толук жооп берсе.

Демек, эгерде магистрант магистрдик диссертацияны даярдоодо талаптарды толук аткарс, аны жазууда өз алдынчалыгын, чыгармачылыгын көрсөтсө, Коргоо учурунда бүтүрүү ишинин темасы боюнча терең билимин көрсөтүп жана комиссия мүчөлөрүнүн суроолоруна толук жооп берсе, илимий жетекчиден жана рецензенттен жогорку бааларын алса. анда ал **"эң жакшы"** баа ала алат.

Эгерде магистранттын магистрдик диссертациясы изилдөө мүнөздө болуп, так жазылган теориялык бөлүмү, жетиштүү деталдуу талдоосу жана практикалык иш-аракеттердин критикалык талдоосу, материалдын ырааттуу сүрөттөлүшү менен берилсе, илимий жетекчинин жана рецензенттердин оң корутундусу бар болсо жана магистрант өзүнүн коргоосунда тема боюнча билимин көрсөтүп, изилдөө маалыматтары менен иштей алса, изилдөө темасы боюнча сунуштарды берсе, докладды даярдоодо көрсөтмө

куралдарды (таблицаалар, схемалар, графиктер ж.б.) же таркатма материалдарды колдонсо, суроолорго так жооп берсе, анда магистрант **"жакшы"** деген баага татыктуу болот.

Демек, магистрант магистрдик диссертацияны даярдоодо талаптарды толук аткарса жана коргоо учурунда бүтүрүү ишинин темасы боюнча жакшы билимин көрсөтүп, комиссия мүчөлөрүнүн көпчүлүк суроолоруна жооп берсе жана илимий жетекчиден, рецензенттен жакшы бааларын алса, анда ал **"жакшы"** баа ала алат.

Эгерде магистранттын магистрдик диссертациясынын изилдөө мүнөзүндөгү теориялык бөлүмү (бөлүмдөрү) менен практикалык материалга негизделип, бирок терең талдоосу жана сынчыл ой жүгүртүүсү жок болсо, илимий жетекчинин жана рецензенттин оң пикирлерин алса жана коргоо учурунда магистрант өзүнө ишенбестигин, предметти начар билгендигин көрсөтсө, толук, жүйөлүү жооп бере албаса, анда магистрант **"канааттандырарлык"** деген баага татыктуу болот.

Эгерде магистранттын магистрдик диссертациясы изилдөөчүлүк мүнөзгө ээ болбосо, адабий булактардын салыштырма талдоосу жок жана талаптарга жооп бербесе, илимий ишинин тыянактары жок болсо, жетекчилердин, рецензенттердин сын пикирлеринде жооптору чечилбегендиги жөнүндө жазылса жана магистрант магистрдик диссертацияны коргоодо суроолорго жооп берүүдө кыйналса, олуттуу ката кетирсе, теориялык жактан даярдыгы жок болсо, коргоо учурунда көрсөтмө куралдар жана таркатма материалдарды толук колдонбосо, анда магистрант **"канааттандырарлык эмес"** деген баага татыктуу болот.

Демек, магистрант магистрдик диссертацияны даярдоодо негизги талаптарды толук аткарбаса, коргоо учурунда бүтүрүү ишинин темасы боюнча жетиштүү билимин көрсөтпөсө, комиссия мүчөлөрүнүн көпчүлүк суроолоруна жооп бербесе, илимий жетекчинин жана рецензенттин сын-пикирлеринде олуттуу сын-пикирлерди алса, анда магистрант **"канааттандырарлык эмес"** деген бааны ала алат.

Апелляциялар баа боюнча кабыл алынбайт. Канааттандырарлык эмес баага ээ болгон магистрант кийинки жылы кайрадан коргоого укуктуу. Анын жыйналышынан кийин ошол эле күнү МАК диссертацияларды коргоонун натыйжалары боюнча өз чечимдерин жарыялайт. МАК өзүнүн чечими менен айрым магистранттардын илимий-изилдөө иштерине жөндөмдүүлүгүн аныктап, аларды аспирантурага тапшырууга сунуштай алат.

Магистрдик диссертацияга карата пикирдин формасы

МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫН ИЛИМИЙ ЖЕТЕКЧИСИНИН ПИКИРИ

Тема _____

Автор _____

Даярдоо багыты _____

Даярдоо профили _____

Илимий
жетекчиси: _____

(ФИО, иштеген жери, кызматы, илимий наамы, даражасы)

Илимий жетекчи төмөнкүлөргө көңүл буруусу зарыл:

- Автордун диссертациялык ишинин даярдыгы жогорку билим берүүнүн Мамлекеттик билим берүү стандарттынын талаптарына туура келүүчүлүгүн баалоо.
- Билим берүүнүн заманбап көйгөйлөрүн жана тенденцияларын, эмгек рыногундагы кырдаалды, илимий-педагогикалык маселелерди чечүү үчүн педагогикалык кубулуштарды жана процесстерди талдай билүүсү, ошондой эле билим берүүнүн заманбап көйгөйлөрүн эске алуу менен кесиптик маселелерди чечүүнүн жолдорун билүүсү.
- Билим берүү ишмердигине заманбап маалыматтык технологияларды интеграциялоосу, маалымат булактарын талдоосу, педагогикалык тажрыйбаны жалпылоосу, компьютердик каражаттардын жардамы менен керектүү маалыматты издөө ыкмаларын өздөштүрүүсү.
- Окутуунун методикалык моделдерин, методикаларын, технологияларын жана ыкмаларын талдай билүү, аларды билим берүү уюмдарында колдонуунун натыйжаларын талдоосу.
- Окуп жаткандардын курактык өзгөчөлүктөрүнө, ошондой эле илимдин жана практиканын жетишкендиктерине ылайык окуу материалдарын жалпылоонун жана адаптациялоонун ыкмаларын, билим берүү ишин жүзөгө ашырган уюмдарда окутуу методикаларын жана технологияларын ишке ашыруунун ыкмаларын, ошондой эле билим берүү программаларын жана жеке билим берүү маршруттарын билүүсү.
- Өнүгүү билим берүү чөйрөсүн түзүүнү пландаштыруу, педагогикалык кызматкерлер жана адистер менен кызматташуу, билим берүү мекемесиндеги инновациялык иш-аракеттерди пландаштыруу, уюштуруу жана башкаруу

технологиясын, билим берүү мейкиндигин уюштуруусу жана долбоорлоо ыкмаларын билүүсү.

- Окуучулардын жаш курагына жана психофизиологиялык өзгөчөлүктөрүнө жана жекече билим берүү муктаждыктарына ылайык окуу жана билим берүү иш-аракеттерин пландаштыруу жана билим берүүчү кырдаалдарда уюштуруу жөндөмдөрүн түзүү ыкмаларын өздөштүрүүсү.
- Окуучулардын жетишкендиктерин, ошондой эле изилдөөнүн жыйынтыктарын көзөмөлдөөнүн жана баалоонун натыйжаларын туура чечмелей билүүсү.
- Өз ишинин артыкчылыктарын аныктоо, аларга жетүү пландарын түзүү жөндөмдүүлүгү.
- Дизайн жана илимий-изилдөө жыйынтыктарын берүү жөндөмдүүлүгү (магистрдик дипломдук долбоорлоо сапаты: жалпы сабаттуулук деңгээл, берүү стили, ж.б. коюлган талаптарга ылайык).
- Изилдөө иштеринин натыйжаларын көрсөтө билүү (жарыялоолордун болушу, конференцияларга, илимий иштердин конкурстарына катышуу ж.б.).
- Чыгарманын текстинин оригиналдуулук деңгээли ("Антиплагиат" системасынын маалыматы боюнча) 70 %.

Белгиленген

артыкчылыктары _____

Белгиленген кемчиликтери

Магистрдик диссертациянын корутундусу жана жалпы баасы ("эң жакшы", "жакшы", "канааттандыраарлык", "канааттандыраарлык эмес" деген шкала боюнча) мисалы: сунушталган иш бүтүрүүчү квалификациялык иштерге коюлган талаптарга жооп берет жана ийгиликтүү коргоодо "эң жакшы" деп бааланышы мүмкүн.

Илимий жетекчиси _____ «__» _____ 202... (колу)

Студент илимий жетекчинин пикири менен таанышты

_____ / _____ / «__» _____ 20__ г. Ф.А.А. (колу)

Магистрдик диссертацияны кароонун формасы (бүтүрүүчү квалификациялык иш)
БҮТҮРҮҮЧҮ КВАЛИФИКАЦИЯЛЫК ИШТИН ЖЕТЕКЧИСИНИН ПИКИРИ

Иштин темасы

Автору:

ТалМУнун магистратура бөлүмү, группасы

Даярдоо багыты 550700 Педагогика

Даярдоонун багыты (профили)

Илимий

жетекчиси:

Ф.А.А., кызматы, илимий даражасы, наамы

МАГИСТРДИК ДИССЕРТАЦИЯНЫН САПАТЫН БААЛОО

Көрсөткүчтөрдүн даражаларына тиешелүү түрдө: 5 4 3 2 баалар коюлат:

- иштин тематикасынын актуалдуулугу жана иштин темасынын мааниси;
- маселенин коюлушунун корректүүлүгү жана коюлган суроосунун анализдөөсүнүн толуктугунун даражасы;
- колдонулган материалдардын жана булактардын (илимий адабияттар, билим берүү мекемелеринин маалыматтары, ведомстволордун материалдары, статистикалык маалыматтар) мүнөздөмөсү, көлөмү, жаңылыгы;
- баяндоонун айкындыгы, тактыгы, ырааттуулугу жана теманы ачуунун тереңдиги негиздүүлүгү, логикасы;
- диссертацияда алынган жыйынтыктардын илимий жана практикалык мааниси, алардын колдонулушу жана ишке ашыруу мүмкүнчүлүгү;
- изилдөөдө алынгандарга математикалык иштеп чыгууларды колдонуу;
- иштин жасалгалоо сапаты (сабаттуулуктун жалпы деңгээли, баяндоо стили, иллюстрациялардын сапаты, талаптарга жооп берүүсү);
- алынган натыйжалардын, илимий жана технологиялык чечимдердин оригиналдуулугу жана жаңылыгы * бааланбайт (баалоо кыйын)

Белгиленген артыкчылыктары

Белгиленген кемчиликтери

Магистрдик диссертациянын корутундусу жана жалпы баасы (шкала боюнча: "эң жакшы", "жакшы", "канааттандыруу", "канааттандыруу эмес"). Сунушталган иш бүтүрүүчү квалификациялык иштерге коюлган талаптарга жооп берет.

Рецензент _____
_____ кызматы, иштеген жери, тастыкталган колу

Илимий даражасы, наамы. Студент рецензенттин пикири менен таанышты
_____/_____/«__»_____20__ж..

БҮТҮРҮҮЧҮ КВАЛИФИКАЦИЯЛЫК ИШКЕ РЕЦЕНЗИЯНЫН ФОРМАСЫ

БҮТҮРҮҮЧҮ КВАЛИФИКАЦИЯЛЫК ИШКЕ (Магистрдик диссертацияга)

Иштин темасы:

Автору: _____
ТалМУнун магистратура бөлүмү _____
Даярдоонун багыты (профили) _профилдик жана кесиптик билим берүү__

Илимий жетекчи: _____
